1

صحت و سائنس

INTERFERON

The IF Drug For Cancer

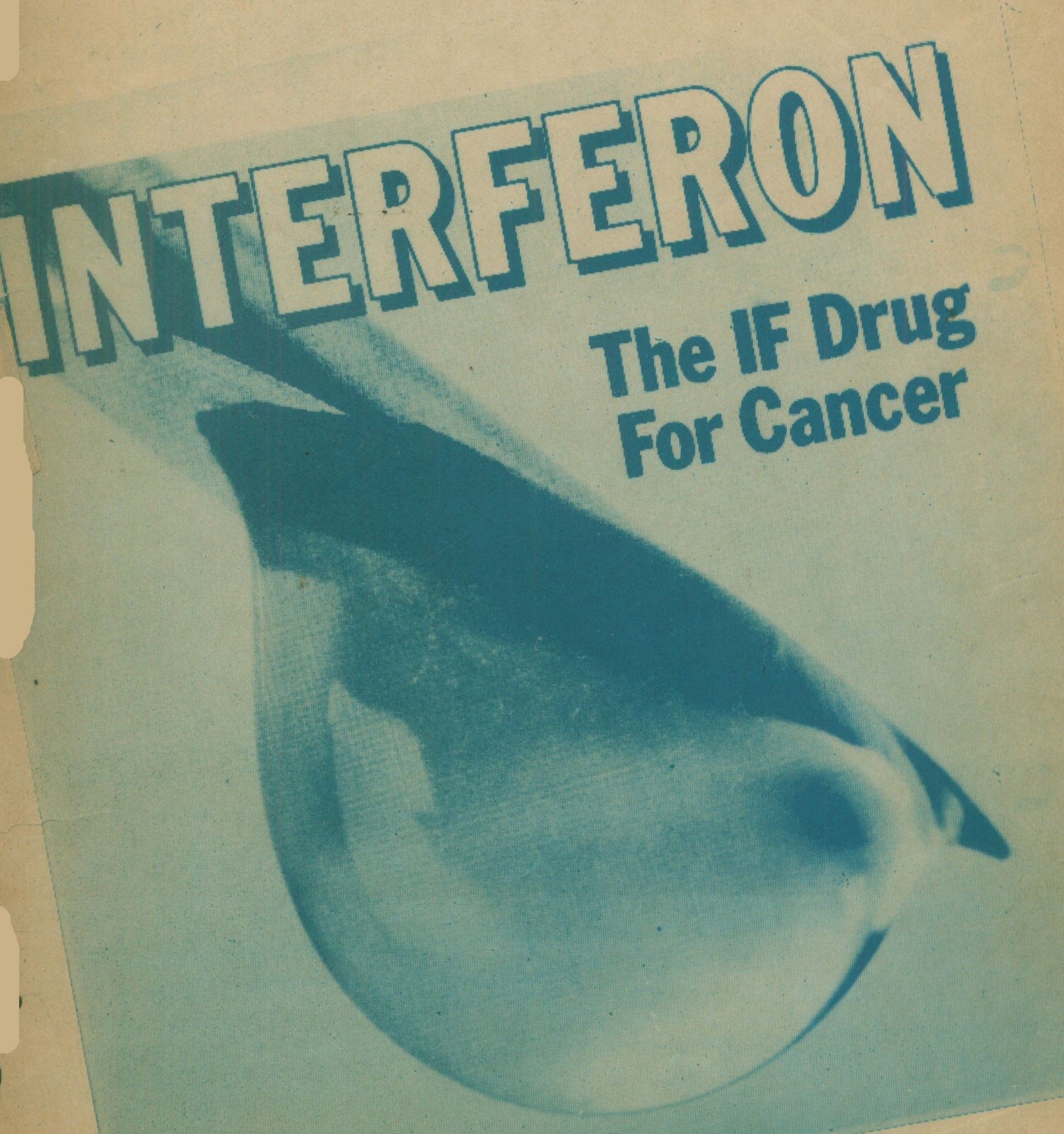

صحت ۽ سائنس

نمبر- 1

مرتب

جمشيد رحيم جوڻيجو

مارچ 1984

قيمت 00-5

صحت ۽ سائنس پبليڪيشن
پوسٽ باڪس نمبر 317
حيدرآباد سنڌ

پاران ايم ايچ پنھور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

SEHAT AIN SCIENCE No. 1
A digest of latest developments in health and science in Sindhi.
Published by Jamshed Rahim Junejo.
P.O Box No. 317, Hyderabad Sindh. (March 1984)

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

پرفيڪٽ پرنٽرس، 474، صدر حيدرآباد سنڌ.

پيش لفظ

سنڌي ۾ سائنسي مواد جي کوٽ محسوس ڪندي اسان هي ڪتابي سلسلو جاري ڪيو آهي. سائنس ۾ سنڌ سائنس سوسائٽي پاران ماهوار رسالو "سائنس" ڪجهه وقت کان نڪرڻ بند ٿي ويو هو پر اڳڪلهه اهو ٻيهر وري نڪرڻ شروع ٿيو آهي، اسان پنهنجي ڪتابي سلسلي کي ڪجهه مختلف رکيو آهي، ۽ گهڻو ڪري سائنسي مواد اهو ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي اٿئون جنهن جو سڌو سنئون تعلق صحت سان آهي.

هڪ ٻي ڳالهه خاص اها آهي ته هن ۾ سائنس ۽ صحت جي اها بنيادي معلومات ڪانهي، جيڪا ڪتابن مان ملي ٿي. پر هن ۾ اوهان کي اها معلومات ملندي جيڪا صحت ۽ سائنس جي تازا ترين معلومات آهي. هي سلسلو صحت ۽ سائنس جي ترقي جي رفتار جو عيوضي آهي.

هن پهرين نمبر ۾ اسان رکيو هڪ روزاني اخبار مان ٻن ٽن مهينن جو مواد ڪنيون آهي. پر جي واپاري لحاظ کان ڪامياب وياسين ته ٻين رسالن جهڙوڪ 'ٽائم'، 'نيوز ويڪ' 'ريڊرس ڊائجيسٽ' وغيره مان معلومات ڪٺي سگهنداسين.

اسان جو مقصد عام ماڻهن کي سائنسي رفتار جي هاڻوڪي صورت حال پيش ڪري اڻ سڌي طرح سائنس ۾ عوام جي دلچسپي وڌائڻ آهي.

ڪابه قوم ۽ ٻولي تيستائين ترقي يافته نه سڏبي جيستائين اها سائنس ۾ ترقي نه ڪندي.

مرتب

جمشيد رحيم جوڻيجو

جهنگلي ٻوٽن ۽ جانورن جي فنا ٿيڻ جو خطرو

Wild animals, plants facing extinction risk

سال 2000ع تائين سڄيءَ دنيا مان تقريباً ويهه سيڪڙو ٻوٽا ۽ جانور فنا ٿي ويندا. جنهن جو وڏو ڪارڻ، شڪار ڪرڻ يا ناجائز طريقن سان وڻج واپار ڪرڻ ٻڌايو ويو آهي، اهڙي پڌرائي بوٽسوانا (آفريڪا) جي گاريبون شهر ۾ جهنگلي جيوت بابت ڪيل ڪانفرنس ۾ ڪئي ويئي آهي، انهيءَ سلسلي ۾ هڪڙي ماهر وضاحت ڪندي اهو ٻڌايو ته جهنگلي جيون ۽ ٻوٽن کي اڳ جي ڀيٽ ۾ اڄڪلهه جيترو خطرو آهي انهيءَ کان وڌيڪ ڀرين ڪڏهن نه هو. اهڙي نقصان جو اندازو لڳائي نه ٿو سگهجي ۽ اهو تاريخ جو هڪڙو وڏو سانحو ليکيو ويندو.

گڏيل قومن جي وايو منڊل واري پروگرام جي ڊائريڪٽر مصطفيٰ طولبه انهيءَ سلسلي ۾ گهر ڪئي آهي ته اهڙن ماڻهن کي جيڪي جاندارن جو ناجائز واپار ۽ شڪار ڪن ٿا تن کي ڊگهي مدي لاءِ جيل ڏجي ۽ ڳرا ڏنڊ وڌا وڃن. (ڊان 22-4-1983)

صحت سار سنڀار تي ريڊيو پروگرام

Radio programmes on health care

وائس آف جرمنيءَ ۽ ريڊيو پاڪستان هڪ اهڙي رٿا تي ناهه ڪيو آهي جنهن تحت صحت جي بنيادي تعليم بابت ريڊيو پروگرام نشر ڪيا ويندا، اهو پروگرام 30 منٽن جو هوندو ۽ پاڪستان سميت اسي ملڪن ۾ نشر ڪيو ويندو، پاڪستان ۾ صحت جي اهڙي تعليمي پروگرام پيش ڪرڻ لاءِ سڀ کان اڳ ۾ ماهر جرمنيءَ مان ايندا جيڪي ملڪ جي شهري ۽ ٻهراڙيءَ جي صحت ۽ رهڻي ڪهڻيءَ جو جائزو وٺندا، پاڪستان ۾ اهو پروگرام رڳو اردوءَ ۽ انگريزيءَ ۾ پيش ڪيو ويندو.

(ڊان 24-4-1983)

پنجاب ۾ پئليئوليٿڪ دور جا هٿيار هٿ آيا

Paleolithic age tools discovered in Punjab

برطانيا جي آرڪيالاجي ٽيم، پاڪستان جي ڊپارٽمينٽ آف آرڪيالاجي ۽ ميوزم، منسٽري آف ڪلچر ۽ ٽوئرزم هڪ اهم انڪشاف ڪيو آهي، جنهن ۾ ٻڌايو ويو آهي ته پنجاب ۾ قديم ماڻهو رهندا هيا. انهيءَ ڳالهه جي ثبوت ۾ جهلم ۽ راولپنڊي ضلعي جي ڪيترن هنڌن تان پٿر جا ٺهيل اهي هٿيار ۽ اوزار هٿ آيا آهن جن لاءِ دعويٰ ڪئي ويئي آهي ته اهي اڄ کان پنج سو هزار ۽ ست سو هزار سال پراڻا آهن، سائنسي لحاظ

کـــان ايتري پراڻي دور کـــي پيليوليٿڪ (Paleolithic) دور پڻ سڏيو ويندو آهي.

اهو پهريون پيرو آهي جڏهن ايشيا کنڊ جي ڪنهن هندستان اوڀر ۽ چين جي وچ جي علائقي مان اهڙيون شيون مليون آهن، جن لاءِ پڪ سان چئي سگهجي ٿو ته اهي ايتريون پراڻيون آهن. اڳي رڳو پوٺوار ئي اهڙو هنڌ هيو جيڪو پٿر جي دور واري زماني جي ڪيترين ئي باقيات ۽ پنڊ پهڻ سان سانديل هيو، جنهن جو ذڪر 1935ع ۾ ڊي ٽيرا ۽ پيٽرسن ڪيو هو. اڄ ڪلهه جي جديد سائنسي طريقي ڪري اهو ممڪن ٿي پيو آهي ته اهڙي کوجنا مان اجان به ڪي وڌيڪ ثبوت ۽ سگهه ملن. (ڊان 25-4-1983)

وهيل مڇي زمين تي رهندي هئي

Whales once lived on land

ماهرن جي هڪڙي ٽولي جنهن ۾ فرينچ، اميريڪن ۽ پاڪستاني سائنسدان شامل آهن تن قديم بلهڻ جي پنڊپهڻ (فاسل) جي اڀياس ڪرڻ کان پوءِ اهو ٻڌايو آهي ته وهيل ڪنهن زماني ۾ ڌرتيءَ تي رهنديون هيون. اهـڙو اظهار سائنس ميگزين (اپريل: ائميريڪا) ۾ ڪيو ويو آهي. انهيءَ اڀياس جو بنياد بلهڻ جا اهي فاسل هيا جيڪي 1978ع ۾ پاڪستان مان هماليه جي ٽڪرين مان حاصل ڪيا ويا هئا. اهڙي فاسل جـــي عمر جو اندازو 45 کان 50 ملين سال اڳ جو لڳايو ويو آهي، اهڙي اوائلي دور کي ايئوسين (Eocene) دور پڻ سڏيو ويندو آهي، جنهن مان ظاهر ٿي رهيو آهي ته اهي وڏ ۾ وڏ قديم ۽ اوائلي قسم جون بلهڻون (Indus Dolphin) هونديون هيون.

انهيءَ سلسلي ۾ هڪڙي ماهر جو اندازو آهي ته شروعات ۾ بلهڻ زمين تـــي رهندڙ هڪڙو اهڙو ٿڻائتو جانور هيو جيڪو گوشت ۽ مڇيءَ تـــي گذران ڪندو ۽ ساموندي ڪنارن سان رهندو هيو، جيڪو پوءِ گهٽيءَ مڇيءَ کائڻ جـــي لالچ ۾ آهستي آهستي ڪناري کان پري سمنڊ ڏانهن هليو ويو.

هن ماهر جو وڌيڪ اهو به چوڻ آهي ته اهڙيءَ دعوي جا ٽي ثبوت آهن، پهريون هي ته بلهڻ جا پنڊ پهڻ اهڙيءَ ڳاڙهي لٽ مان مليا آهن جنهن مـــان زميني ڪيميائي مرڪبن جون خوبيون ملن ٿيون ۽ نه ڪي ڪنهن ساموندي ماحول جون.

ٻيو ته، بلهڻ جا پنڊ پهڻ جن به ٻين جانورن جي پنڊ پهڻ سان گڏ مليا آهن سي سڀ زميني جاندار هيا، جن ۾ ڪُرن وارا چوپايا به اچي وڃن ٿا. انهيءَ سلسلي ۾ سڀ کان وڏو ثبوت جيڪو بلهڻ جي مٿڪي جـــي ڌڙن پرزن مان ملي ٿـــو تنهنجو ٻڌڻ وارو سرشتو قديمي جانورن وارو آهي.

اهڙي قديم بلهڻ جنهن جو سائنسدانن نالو Pakice Tus رکيو آهي تنهن جي ڪَنَ جي بناوت زميني چوپائين جهڙي هئي ۽ نه ڪا ساموندي ٿڻائتن جانورن جهڙي.

اڄ ڪلهه جيڪا بلهڻ آهي تنهن جي

ڪن جي ڍلڙيءَ جو رڳو نشان ئي باقي آهي ڇو ته اها ڪنهن ٻئي طرح سان ٻڌندي آهي، ان لاءِ ڪيس هڪڙو خاص سرشتو آهي جيڪو گهڻو سڌريل آهي ۽ اهو کاٻي ۽ ساڄي ڪن جي هڏن کـــي هڪ ٻئي کان الڳ الڳ ڪري ٿو ته جيئن اهي سڌ رکي سگهن ته ڪهڙي طرف کان آواز اچي رهيو آهي. انهيءَ کان سواءِ قديم ٻلهڻ ۾ اهـــا صلاحيت به نه هئي ته ڪا اها اونهائي تائين تـري سگهي جو سندس ڪنن ۾ گهڻي دٻاءُ کي برداشت ڪرڻ جـــي سگهه ڪونه هوندي هئي.

قديم ٻلهڻ هڪڙي اهڙي مخصوص زميني جانورن جي گروهه سان نسبت رکندڙ هئي جيڪي يا ته رڳو ايشيا ۾ هوندا هيا يـــا ايئوسين دور ۾ دنيا جـــي ٻين ڀاڱن ۾ لڀندا هئا.

عام طور تي سائنسدان اهو ڀائيندا آهن ته ٻلهڻ جو نسل قبل از تاريخ جي انهيءَ ٻگهڙ جهڙي زميني جانور سان واسطو رکي ٿو جنهن کي Dissacus سڏيو ويندو آهي. پر هيل تائين اهڙو ڪو به ثبوت نه مليو آهي ته ڪڏهن، ڪٿي، ڪيئن ۽ ڇو ڊساڪس سامونڊي زندگي اختيار ڪئي ۽ ٻلهڻ جو روپ ورتو؟ (ڊان 27-4-1983)

سگريٽ ڇڪيندڙن لاءِ ڪجهه اشارا

Tips for Smokers

انهيءَ کان وڌيڪ ٻي ڪا سٺي ڳالهه ٿي نه ٿي سگهي ته توهان سگريٽ نه ڇڪيو، پر جي توهان ايئن ڪري نه ٿا سگهو تـــ پوءِ گهٽ ۾ گهٽ هيئن ته ڪريو.

1ـ گهٽ ۾ گهٽ سگريٽ ڇڪيو.

2ـ هرهڪ سگريٽ مان گهٽ ۾ گهٽ سوٽا هڻي ڪيس گهٽ ڇڪيو.

3ـ دونهون اندر نه کڻو ته جيئن اهو ڦڦڙن تائين پهچي نه سگهي.

4ـ جيترو وڌيڪ سگريٽ جو ٽوٽو ڦٽي ڪري سگهو، ڦٽو ڪريو جو جيئن جيئن سگريٽ وڌيڪ ڇڪبو ويندو اوترو منجهس 'ٽار' ۽ 'نڪوٽين' وڌيڪ گڏ ٿيندي ويندي.

5ـ هرهڪ سوٽي هڻڻ کان پوءِ سگريٽ پنهنجي چپن کان پري رکو.

(ڊان 17-4-1983 ۾ ڊاڪٽر جنيد اقبال قريشي، انگريڪلچر يونيورسٽيءَ فيصل آباد جو لکيل خط)

جانورن جي ناياب اسپيشين (جنسن) جي بچاءُ لاءِ سڏ

Call to save rare species of animals

هڪ پاڪستاني جهنگلي جيوت جي ماهر مسٽر امير نواز جو چوڻ آهي ته ملڪ ۾ جيڪڏهن جهنگلي جيوت جي بچاءُ جو هاڻي کان ڌيان نه ڪيو ويو ته ايندڙ 20-10 سالن ۾ اسين اهڙا جاندار هميشه لاءِ وڃائي ويهنداسين جيڪي پوءِ اسان کي

دنيا ۾ ڪٿي به هٿ نه ايندا.

سنڌس چوڻ موجب ته، افسوس انهيءَ ڳالهه جو آهي ته ورهاڱي کان پوءِ جاندارن جي انڌا ڌنڌ شڪار، غير سائنسي طريقن سان ٻيلن کي ناس ڪرڻ، پوک لاءِ زمين جي صفائي ۽ ٻنا رڻا سان شهرن جي آباديءَ ڪري اسين ڪيترائي جاندار وڃائي چڪا آهيون.

جهنگلي جيوت هڪڙو اهڙو بي بها خزانو آهي جيڪو اسان کي قدرت طرفان مليو آهي، خاص طور تي اتر اولهه سرحد صوبي اترين علائقي، اپرندي آزاد ڪشمير ۽ پنجاب ۾ ته اهو بي بها آهي. تنهن ڪري ضرورت هن ڳالهه جي آهي ته عام ماڻهوءَ کي جهنگلي جيوت جي اهميت کان خبردار ڪيو وڃي ڇو ته عام ماڻهو جڏهن بي درديءَ سان بندوق جو استعمال ڪري ٿو يا ٻارڻ لاءِ وڻ وڍي ٿو تڏهن هو اهو محسوس نه ٿو ڪري ته هو ڪهڙي قسم جو نقصان پهچائي رهيو آهي. اهو ئي سبب آهي جو سڄيءَ دنيا ۾ ڪيترن ئي جانورن جي وجود کي خطري ۾ سمجهيو ويو آهي.

انهيءَ سلسلي ۾ سنڌس وڌيڪ اهو به چوڻ آهي ته ڊيرهه اسماعيل خان ويجهو سنڌو درياءَ ۾ هڪڙي انيڪ قسم جي ٻلهڻ ملي ٿي. سنڌس هڪ خاص خوبي هيءَ آهي ته اهڙي ٻلهڻ گهڻو ڪري سمونڊ ۾ ٿيندي آهي ۽ نه درياءَ ۾، سنڌو درياءَ مان لڀندڙ ٻلهڻ، دنيا جي ٻين سڀني ٻلهڻين جي ڀيٽ ۾ وڌيڪ هوشيار ۽ سمجهو لڌي ويئي آهي. اهڙو رايو جهنگلي جيوت جي سانڊ ڪندڙ ڪيترن ئي ماهرن جو آهي، اڄ ڪالهه سڄيءَ دنيا جا ماهر انهيءَ ڳالهه تي ويچار ڪري رهيا آهن ته Snow Leopard برفاني چيتو، Musk deer هرڻ، Marcopolo Sheep مارڪو پولو رڍ، Brown bear براڻون رڇ، Pheasant ڪُڪُڙ ۽ Hubara bustard تلور وغيره، جهڙن جيوت کي بچايو وڃي. تنهن ڪري ضرورت هن ڳالهه جي آهي ته عام ماڻهن ۾ جهنگلي جيوت جي لاءِ محبت ۽ پيار پيدا ڪيو وڃي، هوند اهو ڏينهن پري ڪونهي جڏهن اهڙا جاندار اسان کي رڳو ميوزمن ۾ ئي رکيل ڏسڻ ۾ ايندا.

(ڊان 12-4-1983)

ڪجهه گينڊن جي باري ۾

Rhinoceros

هيل تائين دنيا ۾ رڳو چئن قسمن جا گينڊا وڃي بچيا آهن. انهن مان هڪڙو آفريڪا ۾ ٿئي ٿو جيڪو اڃان تائين ڳچ مقدار ۾ آهي. انڊيا مان لڀندڙ گينڊو آفريڪي کان ڪجهه هلڪو ٿئي ۽ اهو تعداد ۾ به وڃي گهٽ رهيو آهي. باقي رهيل ٻن قسمن مان هڪڙو سماترائي ۽ ٻيو جاوائي آهي جيڪي ذري گهٽ ناس ٿيڻ تي آهن. انهن چئن قسمن کان سواءِ ڪنهن دور ۾ گينڊن جا 29 قسم پيا به هوندا هيا جيڪي آهستي

آهستي ڪري ماڻهوءَ هميشه هميشه لاءِ هن ڌرتيءَ تان ناس ڪري ڇڏيا. انهن 29 مان 9 ته رڳو نارٿ اميريڪا ۾ هوندا هيا.

اڄ ڪلهه جي باقي بچيل گينڊن ۾ وڏي ۾ وڏو گينڊو آفريڪا جو آهي جيڪو سادا چار ميٽر ڊگهو ۽ ڪلهن وٽ ٻه ميٽر اڀو ٿيندو آهي. سندس وزن اڍائي ٽن ڪن ٿئي.

تاريخي دور کان اڳ واري زماني جو هڪڙو اهڙو گينڊو بلوچي ٿيريم (Baluchi therium) هوندو هيو. هي ڇهه ميٽر ڊگهو هوندو هيو ۽ سندس ڳچي ٻه پوريءَ طرح سان ڊگهي هوندي هئي. اهو ايترو ته اوچو هوندو هو جهڙوڪ ٻه ڊبل ڊيڪر بسون پاڻ ۾ ملايون ويون هجن. سندس واسطو جيتوٽيڪ گينڊن جي ٽوليءَ سان هوندو هيو پر ڏنهن ۾ سندس جوڙجڪ عجيب قسم جي هوندي هئي جو ايئن لڳندو هيو ڄڻ ته ڪيترن ئي مختلف قسمن جي جانورن کي ملائي هي گينڊو ناهيو ويو هجي. سندس ڌڙ گينڊي جهڙو، منڍي ۽ ڳچي گهوڙي جهڙي، پڇ ڳڏهه جهڙو ۽ پير هاٿيءَ جهڙا هوندا هيا. سندس دور 25-40 ملين سال اڳ جو ٻڌايو وڃي ٿو. اهڙي دور کي سائنسي لحاظ کان آليگوسين (Oligocene) ٻه سڏيو ويندو آهي. هي گينڊو بلوچستان ۾ ٿيندو هيو. اهو ئي سبب آهي جو سندس سائنسي نالي سان بلوچستان ٻه ڳنڍيل آهي. هن جي هڏڻ جو پتو 1912 ۾ پيو هو.

(ڊان 9-4-1983)

عالمي صحت جو ڏينهن ملهايو ويو

World Health Day

ستين اپريل 1983 تي، پاڪستان سميت سڄيءَ دنيا ۾ صحت جو عالمي ڏينهن ملهايو ويو. انهيءَ ڏينهن ملهائڻ جو مقصد اهو وچن ڪرڻ هيو ته اهڙيون ڪوششون ڪيون وڃن ته جيئن سن 2000 ع تائين هر هڪ ماڻهوءَ کي صحت جون سڀ سهوليتون نصيب ٿي سگهن ۽ ڪوبه بيمار ۽ لاچار نه هجي.

(ڊان 8-4-1983)

ڪينسر جي علاج لاءِ نئين حڪمت عملي

New strategy to cure cancer

اميريڪن ڪينسر سوسائٽي جي سڏ تي ڪوٺايل، سائنسي ليکڪن جي ڪانفرنس ۾ اها ٻڌرائي ڪئي ويئي آهي ته ڪينسريائي ڳوڙهيون هڪڙو اهڙو مادو خارج ڪن ٿيون جنهن وسيلي جسم مان ڪينسريائي سيلن کي خارج ڪري سگهجي ٿو، اهو هڪڙو اهڙو نئون طريقو هٿ ڪيو ويو آهي جنهن وسيلي رڳو ڪينسريائي سيلن کي ئي ناس ڪري سگهجي ٿو ۽ انهن جو باقي جسم جي صحت مند ۽ عام رواجي سيلن تي ڪو خراب اثر

نہ تہ پوءِ اهڙو ڪيميائي مادو يا هارمون جيڪو ڪينسريائي ڳوڙهيون خارج ڪنديون رهن ٿيون تنهن کي آنڪو اسٽيٽنس (Oncostatins) سڏيو ويو آهي ۽ هن لاءِ دعويٰ ڪئي ويئي آهي تہ منجهس ايتري صلاحيت موجود آهي جو ڪيترن ئي قسمن جي ڪينسريائي ڳوڙهين کي ناس ڪري سگهي ٿو.

ماهرن جو چوڻ آهي تہ آنڪو- اسٽيٽنس جي خوبي 'انٽرفيران' جهڙي آهي پر انهيءَ جهڙي بلڪل ساڳي نہ ۽ ماهرن جو اهو بہ خيال آهي تہ اهو ڏينهن پري ڪونهي جڏهن اهي پٺي ڪيميائي مادا ڪينسر جهڙي موذي مرض لاءِ ڪاميابيءَ سان استعمال ڪري سگهبا.

(ڊان 8-4-1983)

سنڌن جي وائي سور وارن لاءِ نئين اميد

New hope for rheumatic sufferers

سنڌن جي وائي سور لاءِ آسٽريليا جي سائنسدانن هڪ نئين دوا ڳولهي لڌي آهي جنهن کان پوءِ اها دعويٰ ڪئي ويئي آهي تہ اهڙا لکين مريض جن کي ٻي ڪابہ دوا اثر نہ ڪندي آهي سي هن دوا جي استعمال کان پوءِ بلڪل چاق ۽ چڱا ڀلا ٿي ويندا. هيءَ نئين دوا ساموندي سپ جهڙي جيوت مان هٿ ڪئي وڃي ٿي، اهڙي ساموندي سپ جو نالو پرنا ڪيناليڪيولس (Perna Canaliculus) آهي.

جرمنيءَ جي ڪيترن ئي اسپتالن ۾ ڊاڪٽر هن دوا جو استعمال ڪري رهيا آهن، جو جو ماهرن کي اها اميد آهي تہ هن دوا کان اڳ ۾ وائي سور لاءِ جيڪي بہ دوائون موجود هونديون هيون يا آهن تن جي ڀيٽ ۾ هيءَ تمام سٺي اثرائتي ثابت ٿيندي. هن سپ جو ست ئي اصل ۾ اها دوا آهي. اڄ ڪلهہ 400 مريضن تي آزمائي پئي وڃي. گذريل ٽن سالن دوران اميريڪا، آسٽريليا ۽ نيوزيلينڊ ۾ هن دوا جا سٺا نتيجا مليا آهن. هن جي هڪ سٺي ڳالهہ هيءَ بہ ڏني ويئي آهي تہ سپ جي ست کي دوا طور استعمال ڪرڻ سان ان جو ڪو 'سائيڊافيڪٽ' بہ ڪونہ ٿو پيدا ٿئي. هن کان اڳ ۾ هن مرض لاءِ جيڪي بہ دوائون، سور ۽ سوڄ گهٽائڻ لاءِ استعمال ڪيون وينديون هيون تن ۾ ڪي نہ ڪي سائيڊافيڪٽس ضرور پيدا ٿيندا هيا.

(ڊان 28-4-1983)

ڪئلوريون ماپڻ جو ڪمپيوٽر

Computer that Counts Calories

کاڌ خوراڪ سان واسطو رکندڙ ماهرن هڪڙي اهڙي ڪمپيوٽريائي ساهمي تيار ڪئي آهي جيڪا تمام سولائيءَ سان اهو ٻڌائي سگهي ٿي تہ ڪنهن کاڌي ۾ طاقت جـون ڪيتريون ڪئلوريون موجود آهن. اهڙيءَ ڪمپيوٽرائي ساهمي کـي ڪامپيوڪل (Compucal)

سڏيو وڃي ٿو. هن جي ڪم جو طريقو ايترو ته سولو آهي جڻ ته ڪنهن پساريءَ جي دڪان تي رکيل ڪا ساهمي هجي. هن ڪامپيوڪل وسيلي اميريڪا جي مختلف ستن سون ڪاڌن جون ڪئلوريون ماپي سگهجن ٿيون.

ڪامپيوڪل جو وزن ٻه پائونڊ آهي ۽ هي بئٽريءَ تي هلي ٿي، منجهس سيني قسمن جي ڪاڌن جي ڄاڻ اڳ ۾ ئي موجود آهي، جنهن ۾ ڪنهن به کاڌي جو عام ۽ سائنسي نالو به اچي وڃي ٿو.

اهڙي هڪڙي تجربي ۾ چاڪليٽ جي ڊيٺي تارازي ۾ رکي وئي ته هن ان جو پورو پورو وزن ٻڌايو جيڪو پائونڊن ۽ آئونسن ۾ هيو، ان ڪان سواءِ ڪمپيوٽري ساهمي اهو به ٻڌايو ته چاڪليٽ جي انهيءَ ٽڪري ۾ 392 ڪئلوريون آهن، جن ۾ 6.8 گرام پروٽين جا، 26.2 گرام سٽيپ جا، 37.8 گرام ڪاربو هائڊريٽ جا، 58 گرام سوڊيم جا ۽ ڪولسٽرال موجود ڪونه آهي. ان ڪان پوءِ چاڪليٽ مان ٿورڙو ٽڪرو پٽي کاڌو ويو ۽ ڪيس وري مشين تي رکيو ويو ته ڪمپيوٽر ان جون ڪل ڪيلوريون 326 ٻڌايون.

ساڳئي وقت ڪمپيوٽر ۾ ايتري صلاحيت پڻ آهي ته اهو مختلف قسمن جي پاٺيات کي به ماپي سگهي ۽ ٿانو جو وزن پنهنجو پاڻ ئي باقي پاٺيات جي وزن مان ڪٽي ٿو ٻڌائي، ڪمپيوٽر کي ايترو حافظو پڻ آهي ته هو روزانو، هفتيوار يا ماهوار ڪن به نون (٩) ماڻهن جون لاڳيتو استعمال ڪندڙ ڪيلورين جو رڪارڊ قائم رکي سگهي.

(ڊان 1983-4-12)

ڪلينيڪل سائيڪالاجيءَ جون ڪلينڪس

Institutes of clinical psychology to be set-up

ملڪ ۾ ڪلينيڪل سائيڪالاجيءَ جا ادارا قائم ڪيا پيا وڃن. جيڪي ڪراچي ۽ پنجاب يونيورسٽين سان ٻڌل هوندا. انهن ادارن وسيلي نه رڳو سائيڪالاجيءَ (نفسيات) جا طبي ماهر تيار ڪيا ويندا پر ڪلينيڪل سائيڪالاجيءَ ۾ ڊپلوما، ايم فل ۽ پي ايچ ڊيءَ جون ڊگريون به ڏنيون وينديون.

اميد آهي ته اهي انسٽيٽيوٽ ايندڙ مالي سال دوران شروع ٿي ويندا. انهيءَ ڪم لاءِ يونيورسٽي گرانٽس ڪميشن هڪ ڪميٽي مقرر ڪئي هئي جنهن انهيءَ ڪم جو جائزو ورتو ۽ اها سفارش ڪئي ته اهڙا ٻه ادارا شهري آبادين جي ويجهو قائم ڪيا وڃن ته جيئن اهي نه رڳو سکيا ونندڙن پر مريضن لاءِ به سهوليت وارا ثابت ٿي سگهن.

ڊاڪٽر فرخ زيد احمد جيڪو سائيڪالاجي ڊپارٽمينٽ ڪراچيءَ يونيورسٽيءَ جو چيئرمن آهي تنهن کي ڪراچيءَ ۾ پراجيڪٽ ڊئريڪٽر مقرر ڪيو ويو آهي. جڏهن ته ڊاڪٽر رضيا حسن کي جيڪا اپلائيڊ سئڪالاجي يونيورسٽي آف پنجاب جي چيئرمن آهي سا لاهور واري انسٽيٽيوٽ جي پراجيڪٽ ڊئريڪٽر هوندي.

ڊاڪٽر فرخ احمد، ڪلينيڪل سائيڪالاجيءَ

جي سکيا وٺندڙن لاءِ نموني طور هڪ سيليبس بہ تيار ڪئي آهي ۽ شروعاتي ڪم شروع ڪري، ڪلينيڪل سائيڪالاجيءَ ۾ ڊپلوما ڪلاسن جي پڙهائي شروع ڪري ڏني آهي.

ان لاءِ في الحال رڳو ڇهن شاگردن کي داخلا ڏني ويئي آهي جن کي ڊاڪٽر احمد ۽ اميريڪا جا وزٽنگ ليڪچرار پڙهائي رهيا آهن.

(ڊان 10-4-1983)

ٽن دوائن جي استعمال تي بندش تي هڪ خط

A Letter about the Ban on three drugs

توهان جي (ڊان) اخبار تاريخ پنجين اپريل ۾ هڪ خبر ڇپي هئي جنهن ۾ ٽن دوائن تي بندش جو ذڪر ڪيل هو. ان سلسلي ۾ اسان پنهنجي هڪ دوا نوولجن جي وضاحت ڪنداسين.

پاڪستان ۾ اسان ئي رڳو نوولجن دوا تيار ڪندا آهيون. جيڪا اصل ۾ جرمنيءَ جي پئداوار آهي ۽ گذريل سٺ سالن کان وٺي جرمنيءَ جي مارڪيٽن ۾ وڪامجي رهي آهي جرمني ملڪ جيڪو هن دوا جو اصل گهر آهي اتي هيءَ دوا ڊاڪٽري نسخي کان سواءِ بہ حاصل ڪري سگهبي آهي. پاڪستان ۾ گذريل ٽيهن سالن کان وٺي نوولجن جو بهترين رڪارڊ رهندو آيو آهي ۽ ان جا ڪي بہ گنڀير سائيڊ افيڪٽس ظاهر نہ ٿيا آهن.

ان کان سواءِ صحت جي عالمي اداري، دنيا جي ڪنهن بہ ٻئي ملڪ ۾ نوولجن تي بندش نہ وڌي آهي. (ڊان 9-4-1983 ۾ ”سي سادوسڪي“ مينيجنگ ڊئريڪٽر هوئسٽ (Hoechst) پاڪستان لميٽيڊ جو لکيل خط)

بلڊ پريشر جا ڪارڻ

Cause of hypertension discussed

بلڊ پريشر سبب، ڪڊني فيلوئر (ٻڪين جو ڪم نہ ڪرڻ) هارٽ اٽيڪ ۽ شاڪ جهڙيون بيماريون پئدا ٿي سگهن ٿيون ڇوجو بلڊ پريشر جون ڪي نشانيون نہ هونديون آهن. اهڙي ڳالهہ جو ذڪر پي ايم اي هائوس ڪراچيءَ ۾، پاڪستان ميڊيڪل ايسوسيئيشن پاران، هائپرٽينشن تي ڪوٺايل هڪ ورڪشاپ ۾ ڪيو ويو.

انهيءَ ورڪشاپ ۾ شهر جي ڪيترن ئي مشهور ڪارڊيولاجسٽن (دل جي ماهرن) ۽ ٻين ماهرن حصو ورتو جنهن ۾ انهيءَ ڳالهہ تي بہ ويچار ڏيئو ويو تہ نارمل بلڊ پريشر ڪيترو هئڻ گهرجي، اهو اجا ان تائين هڪڙو بحث طلب مسئلو رهندو آيو آهي ۽ ان تي وڌيڪ کوجنا جي ضرورت آهي.

هڪ ڪارڊيولاجسٽ ٻڌايو تہ ڪسرت ڪرڻ سان سڌو سنئون بلڊ پريشر تي ڪنٽرول ڪري نہ ٿو سگهجي جڏهن تہ ان سان رڳو وزن ئي گهٽائي سگهجي ٿو. هڪ ٻئي سوال جي جواب ۾ هڪ ڪارڊيولاجسٽ ٻڌايو تہ

ذهني پورهيو، وڌيل وزن ۽ کاڌن ۾ لوڻن جي جهجهي استعمال ڪرڻ سان پڻ هائپرٽينشن جو مرض ٿي سگهي ٿو.

شرڪت ڪندڙن، ڪي هائپرٽينشن ۽ ان تي ڪيل تازين کوجنائن بابت هڪ فلم پڻ ڏيکاري وئي. ڪيترن ماهرن ۽ فيملي فزيشنن انهي موضوع تي تفصيل سان ڳالهايو.

(ڊان 1983-4-9)

اڻ رجسٽر ٿيل حڪيم ۽ ڊاڪٽر

Unregistered medical practitioners

وفاقي حڪومت انهيءَ ڳالهہ جي وضاحت ڪئي آهي تہ اڻ رجسٽر ٿيل ميڊيڪل پريڪٽشنرن جي مختلف ادارن وسيلي جيڪا رجسٽريشن ٿي رهي آهي، اها بيقانوني آهي. ان کي قانوني يا سرڪاري طور تي نہ مڃيو ويندو جو اهڙا ادارا پڻ بي قانوناً آهن.

(ڊان 1983-4-8)

دوائن جي کپت ۾ واڌارو

Rs 3 billion rise in domestic demand of drugs in 1982-83

ملڪي دوائن جي مارڪيٽ ۾ هر سال 25 سيڪڙي جو واڌارو ٿي رهيو آهي. جڏهن تہ ڊرگس ۽ ميڊيسن جي گهريلو گهرج 1982-83 دوران 3 بلين روپين تائين وڌي وئي آهي.

اسان وٽ 6500 رجسٽرڊ ميڊيڪل پراڊڪٽس آهن جن مان 4000 هتي ٺهي تيار ٿيون ويندون آهن ۽ 200 ٻاهران گهرايون ويندون آهن. گهريلو دوائن ۾ گهڻي ڀاڱي رڳو پراسيسنگ ۽ پيڪيجنگ اچي وڃي ٿي. ملڪ ۾ اهڙا ڪل رجسٽرڊ يونٽ جيڪي ڊرگس ايڪٽ 1976 تحت دوائون تيار ڪري رهيا آهن 206 ڪن آهن. جڏهن تہ ڏهہ اهڙيون ڪمپنيون آهن جيڪي گهڻ قوميائي ڪمپنين سان واسطو رکن ٿيون. انهن جو مارڪيٽ جي 65 سيڪڙو پيداوار تي ضابطو آهي. ويڪسين ۽ سيرا نجي سيڪٽر ۾ تيار ڪيا ويندا آهن.

صحت جي پلاننگ ڪميشن جي ورڪنگ گروپ اهڙين ڪيترين ئي ملڪ جي صحت بابت ڳالهين جو ذڪر ڪيو آهي. جنهن ۾ ٻچن جو وڌيل انگ، وڌيل ٻالڪ موت، ويم سبب وڏيڪ موت ۽ ڇڙندڙ مرض سبب وڏيڪ بيمارين جهڙيون ڳالهيون شامل آهن. پکڙجندڙ مرضن ڪري نہ رڳو ماضيءَ ۾ پر اڄ بہ موت انگ ۾ واڌارو آيو آهي. انهن سيني ۾ ڊائريا ۽ روڳ، موت جو هڪ عام سبب آهي.

جيڪا رپورٽ پيش ڪئي وئي آهي، انهيءَ حساب سان هر 4000 ماڻهن لاءِ هڪڙو ڊاڪٽر موجود آهي. 83,636 ڄڻن جي مريضن لاءِ هڪڙو ڊينٽسٽ آهي. اسپتال جي 6.4 بسترن لاءِ هڪ نرس آهي. 12,943 ماڻهن لاءِ هڪڙي پرائمري هيلٿ ڪيئر جي سهوليت موجود آهي. اسپتالن کان سواءِ 1715 بنيادي

صحت يونٽ، 374 رورل هيلٿ سينٽر، 867 ميٽرنٽي ۽ چائلڊ هيلٿ سينٽر، 994 ڊسپينسريون ۽ 932 سب سينٽر بنيادي صحت جون سهوليتون مهيا ڪري رهيا آهن.

رپورٽ ۾ اهو پڻ ٻڌايو ويو آهي ته سال 79-1978 دوران ايبٽ آباد ۾ رڳو هڪڙو ميڊيڪل ڪاليج کوليو ويو. جڏهن ته ٻئي پاسي 1982 کان وٺي ملڪ جا سڀئي ميڊيڪل ڪاليج، ستن سالن جي تعليم مهيا ڪرڻ کان پوءِ چار هزار ڊاڪٽر پيدا ڪري رهيا آهن. چئن هزارن ڊاڪٽرن جي هرسال نڪرڻ کان پوءِ، رٿيل پروگرام جي پوئين عرصي دوران کين سرڪاري نوڪريون ملي نه سگهيون جنهن ڪري نه رڳو فالتو ڊاڪٽر وڌيا آهن پر کين نوڪرين ڏيڻ جو هڪڙو قومي مسئلو پڻ پيدا ٿي پيو آهي. رپورٽ ۾ انهيءَ ڳالهه تي به گهرو ويچار ڪيو ويو آهي ته اسپتالن ۾ موجود سهوليتن، آئوٽ پيشنٽ بلڊنگين، مهانگين ڊائگونسٽڪ مشينن ۽ اوزارن جهڙيون سهوليتن روزانو رڳو پنج يا ڇهه ڪلاڪ استعمال ڪجي ٿو جڏهن ته ملڪ ۾ ٻئي پاسي اهڙي قسم جي تپاس جي عام کوٽ آهي.

اندازو لڳايو ويو آهي ته هن وقت ملڪ ۾ رڳو 5,928 نرسون موجود آهن جڏهن ته انهن مان اٽڪل 1950 کن نرسون يا ته ڊفينس سروس ۾ يا پين نجي ادارن ۾ ڪم ڪري رهيون آهن. انهيءَ حساب سان 1815 نرسن جي کوٽ آهي. نرسن جو خاصو تعداد جيڪو تيار ڪيو وڃي ٿو اهو يا ته ٻاهرين ملڪن ڏانهن هليو وڃي ٿو يا شادي ڪري ڇڏيو وڃي ٿو.

معصوم ٻالڪن ۽ ٻارڙن ۾ ناقص غذا اڃان تائين صحت جو هڪ وڏو مسئلو رهندو آيو آهي. جن ۾ ست سيڪڙي کان مٿي سنگين ۽ اٽڪل ڏهه سيڪڙو گهٽ سنگين ناقص غذا سبب بيمارين جو شڪار ٿيندا رهيا آهن. پاڪستان ۾ هر ڇهندڙ ڏهن ٻارڙن مان هڪڙو پهرئين سالگره ملهائڻ کان اڳ مري وڃي ٿو ۽ هڪ سو مان ويهه، پنجين سالگره کان اڳ موت جو شڪار ٿين ٿا. پنجن سالن کان گهٽ عمر وارا اسي سيڪڙو ٻالڪ ڊائريا ۽ ساهه جي مرضن جو شڪار ٿين ٿا. ڊائريا ڪري ڊي هائيڊريشن سبب ٽيهه سيڪڙو اهڙا ٻارڙا مرن ٿا جيڪي ناقص غذا جو شڪار ٿيندا رهن ٿا. جڏهن ته سٺي غذا کائيندڙ ٻارڙن جو هن سبب موت جي شڪار ٿيڻ جو انگ رڳو پنج سيڪڙو آهي.

هڪ اندازي موجب ته هر ٻار جا، جنهن جي عمر 5 ۽ 15 سالن جي وچ ۾ آهي ۽ هر ٻار جا ٻه ڏند ڪاڌ (Cavities) سبب خراب ٿي ڪري پون ٿا. ڪاڌ جو تيزيءَ سان وڌڻ جو ڪارڻ رهڻي ڪهڻي ۽ کاڌ خوراڪ جي عادتن ۾ تبديلي آهي. ڪيترن ئي اسرندڙ ملڪن ۾ هي مرض، ڪجهه سالن ۾ پنجن کان ڏهه ڀيرا وڌيو آهي.

انهيءَ کان سواءِ ملڪ ۾ اهڙا ڪيترائي گهٽا اڻ رجسٽر ٿيل ڏندن جا ڊاڪٽر موجود آهن جن جو نمبر ٿلهي ليکي ست هزار کن ٿيندو. (ڊان 15-4-1983)

برين اسٽروڪ: اڌ رنگ ٿيڻ

Brain Stroke

مسٽر قاضي جي خط (ڊان 11 اپريل) جي حوالي سان، جنهن ۾ هن برين اسٽروڪ جي ڳالهه ڪئي آهي آئون اهو ضرور چوندس ته مسٽر قاضي اها ڳالهه ڪندي بلڪل درست چيو آهي ته دماغ جا سيل (گهرڙا) هڪ ڀيري تباهه ٿيڻ کان پوءِ وري پيدا ٿي نه سگهندا آهن. نوجوانن ۾ اها ڳالهه بلڪل صحيح هوندي آهي. ڇو ته ميڄالو هڪ تمام ڳوڙهي شيءِ آهي ۽ ان سبب سندس سيل وري تخليق ٿي نه سگهندا آهن. ميڄالي کي پهتل نقصان پوءِ چاهي اهو ڳوڙهو ڏي ڇو نه هجي، ان ۾ مختلف درجن جي چڱ ڀلائي ٿي سگهندي آهي. ڇو ته ان لاءِ ميڄالي جا پيا پاڳا متاثر ٿيل هنڌن جي ڪمن کي سنڀالڻ شروع ڪندا آهن.

ان کان سواءِ لفظ اسٽروڪ (Stroke) به گهڻو اصطلاحي آهي. جو اهو ڪيترن حالتن ۾ ڳالهين لاءِ استعمال ڪري سگهبو آهي. اهڙيون هلڪيون ڦلڪيون ڳالهيون جيڪي منٽن ۾ ٺيڪ ٿي ويندڙيون آهن ۽ انهن جو ڪو باقي تباهه ڪن اثر نه رهندو آهي اهي ۽ اهڙيون پيون دائمي ۽ گنڀير اثرائتيون ڳالهيون جن جو اثر تا حياتي رهندو آهي، تن لاءِ هي اصطلاح استعمال ڪري سگهبو آهي.

منهنجي مضمون لکڻ جو مقصد به (ڊان مئگزين 11 مارچ) اها ڳالهه ٻڌائڻي هئي ته جيتوڻيڪ اسٽروڪ هڪ تباهه ڪن ڳالهه محسوس ٿي سگهي ٿي تنهن هوندي به عام رواجي حالتن جهڙي چڱيڀلائي ڪيترن ئي حالتن ۾ ٿي سگهندي آهي. اميد آهي ته اڳ جي ڪنهن کي هن سلسلي ۾ ڪو مونجهارو رهيو هوندو ته هن جي پڙهڻ کان پوءِ اهو هاڻ نه رهندو. (ڊان 1983-4-15 ۾ ڊاڪٽر مظهر ايم اي فاروقي ڪراچي جو لکيل خط.)

ٿلهائپ جو علاج

Help to fatties

سهن جي هڪ گروهه کي هڪڙي اهڙي ڪاڏي تي رکيو ويو جيڪو رڳو ان ڳالهه لاءِ خاص طور ناهيو ويو هو ته ڪين ٿلهو متارو ڪري. ان جي ڪاڻ جي ڪجهه هفتن کان پوءِ هو سها گهٽا ٿلها ٿي ويا. جڏهن ته اهڙي هڪڙي ٻئي گروهه کي به بلڪل ساڳيو ڪاڏو کارايو ويو پر پوءِ به اهي بلڪل ائين جو ائين رهيا.

ٻنهي گروهن جي سهن تي ڪاڏي جا اهڙا تجربا ڪندڙ روسي ماهر آهن. هنن جو چوڻ آهي ته هو اهڙن ماڻهن لاءِ جيڪي جهٽ ٿلها ٿي وڃن ٿا، تن لاءِ ڪي اهڙيون تدبيرون ڳولي رهيا آهن ته جيئن اهي ٿلها ٿي نه سگهن.

سهڻ جي ٻئي گروھ کي جيڪو اهڙو کاڌو کائڻ کان پوءِ بہ ٿلهو نہ ٿيو تن کي هنن هڪ هارمون 'Somatotropin' جي سئي هڻي هئي. جيڪو هنن انسانن جي پچوٽري گليند مان حاصل ڪيو هو.

انهن مان هڪ ماهر جو چوڻ آهي تہ ان سئي هڻڻ کان پوءِ هارمون، سهڻ جي وزن کي وڌڻ نہ ڏنو ۽ نہ ئي ان هارموني سئي ڪري کين ڪو ٻيو نقصان رسيو.

انسانن تي هن قسم جي هارمونن جي استعمال لاءِ سندن چوڻ آهي تہ کين ڏيڍ ٻہ اڃان ڪي سال لڳي ويندا جو جيستائين هن جي ڀرپور طرح سان جاچ پڙتال نہ ٿي ڪئي وڃي تيستائين کين استعمال جي صلاح نہ ڏبي. جڏهن تہ اهڙي ماڻهن کي گهرجي تہ هو تيستائين گهٽ کائين ۽ گهڻي ڪسرت ڪندا رهن. (ڊان 15-4-1983)

ڳورهارين جا مسئلا

Problems of Pregnency

ڳڀ پوڻ کان وٺي ويم تائين سڄو وقت ڪنهن عورت لاءِ آرام ده ۽ خاطريءَ وارو ٿي سگهي ٿو تہ ڪنهن لاءِ مصيبت وارو. بدقسمتيءَ سان اسان جي ملڪ جون ڪيترين ئي عورت اهڙي عرصي دوران مصيبت، جوکي ۽ عذاب ۾ وقت گذارينديون آهن.

اهڙيون عورتون جيڪي هيٺين طبقن جون هونديون آهن ۽ سندن اقتصادي حالتون بہ نيڪ نہ هونديون آهن اهي اڻ پورو يا ناقص کاڌو کائينديون رهنديون آهن پر تڏهن بہ اهڙين عورتن کي تعليم وسيلي گهڻو ڪجهہ سمجهائي سگهجي ٿو. جڏهن تہ اهڙين عورتن کي اهي ڳالهيون ڪير بہ نہ ٻڌائيندو آهي تہ کين ڪهڙا کاڌا ضرور کائڻ گهرجن. جهڙو ڪ پالڪ ۽ جيري ۾ فولاد جهجهو هوندو آهي ۽ کير مان ٺهيل شين ۾ ڪئلشم جام هوندي آهي. اهي ڳالهيون ڪندي پروفيسر نورجهان محمد سول اسپتال ڪراچيءَ جي وڌيڪ ٻڌايو آهي تہ اهڙيون عورتون جيڪي اسپتال اينديون آهن تن جي چڪاس ڪئي ويندي آهي، معمولي ۽ غير معمولي ڳالهين ۾ فرق محسوس ڪري انهن جو علاج ڪيو ويندو آهي. رت جو گروپ، هيموگلوبن، بلڊ پريشر، يورين (پيشاب) ۽ وزن وغيره جهڙيون ڳالهيون بہ ڏٺيون وينديون آهن.

اهڙيون پيچيدگيون گهڻي ڀاڱي تڏهن پيدا ٿينديون آهن جڏهن ڳورهاري عورت پيٽ جي پوئين مهينن ۾ هوندي آهي. انهن مان هڪڙي ڳالهہ هاءِ بلڊ پريشر بہ ٿي سگهي ٿو جنهن ڪري البيومن پيشاب ۾ ظاهر ٿيڻ لڳندي آهي ان ڪري هٿن پيرن جي سوڄ کان سواءِ منهن بہ سڄي پوندو آهي. بيماري جڏهن شروعاتي مرحلن ۾ هوندي آهي تڏهن ڪيس Preeclampsia سڏيو ويندو آهي. هن جو جي علاج نہ ڪيو ويندو آهي تہ اڳتي هلي ڪڙيون ۽ دورا بہ پئجي سگهندا آهن. جڏهن تہ اسان جي عورتن ۾ سڀ کان عام مرض انيميا (Anaemia) جو هوندو آهي.

جو هر سال پيٽ سان ٿيڻ ڪري هوءَ گهٽ رت جو شڪار ٿي ويندي آهي. جڏهن ته اصل ۾ حالت اها هوندي آهي، ته ڳرڀوتيءَ هجڻ کان سواءِ عام رواجي حالتن دوران به ڪيس رت جي پوٽائي هوندي آهي ۽ پيٽ ٿيڻ سان ته اهڙي حالت اڃان به گهڻي گنڀير ٿي ويندي آهي.

پيٽ دوران انيميا جو ٿيڻ يورپ ۾ به ڪا غير معمولي ڳالهه نه هوندي آهي جڏهن ته اتي عورت کي وقت به وقت چڪاس دوران اهڙي خبر پوندي رهندي آهي ۽ هوءَ هڪدم ان جو علاج ڪرائيندي آهي. اهڙي حالت ۾ عورت کي 'آئرن' جون واڌو ٽڪيون کارايون وينديون آهن.

ڪيترائي ڊاڪٽر، مريض جي نفسياتي حالت ۽ ڳرڀوتيءَ هجڻ جو پاڻ ۾ ڪو لاڳاپو نه سمجهندا آهن جڏهن ته ڊاڪٽر طاهره ساغر والا جيڪا آغا خان ميٽرنٽي هوم جي هڪ (Gynea-Obs) آهي سندس چوڻ آهي ته شايد ان وٽندڙ ڳالهيون ٻڌڻ سان به وقت کان اڳي هرويرو رت وهي سگهي ٿو. ان کان سواءِ اهڙيون عورتون جن کي هائپرٽينشن هوندو آهي، گهڻي دٻاءُ هيٺ رهنديون آهن ۽ انهن جي ٻچيداني پڻ ڪمزور ٿي ويندي آهي جنهن ڪري کين ويم ۾ تڪليف ٿيندي آهي.

ڳرڀوتيءَ لاءِ سڀ کان پيچيده مسئلو ويم جي وقت کان اڳي رت اچڻ هوندو آهي. 'اور' جنهن سان ناڙو ڳنڍيل هوندو آهي اهو عام حالتن ۾ ٻچيدانيءَ جي مٿان هوندو آهي جڏهن ته وقت کان اڳي رت وهڻ جون ٻه نشانيون ٿي سگهن ٿيون. ان لاءِ يا ته اور جي حالت تبديل ٿي ويل هوندي آهي يا وري اها ڳڀيرڻ کان ڇڇي الڳ ٿي ويئي هوندي آهي.

پهرئين حالت ۾ جڏهن اور، ڳڀيرڻ جي مٿان هجڻ بجاءِ هيٺ ٿي ويندي آهي تڏهن سيزيرين (Caesartean) ڪرائڻي پوندي آهي اِها آها حالت هوندي آهي جڏهن اور ڪچيءَ ۾ ئي الڳ ٿي ويندي آهي جنهن جو مکيه ڪارڻ ان پورو کاڌو کائڻ هوندو آهي. اسان جون عورتون هن ڳالهه ڏانهن به سنجيدگيءَ سان ڌيان نه ڏينديون آهن جڏهن ته ان کان پوءِ رت تمام گهڻي وهڻ لڳندي آهي. ڳپ جي ڇڪي يا ٽن مهينن تائين جي ٻالڪ جي ڇڪي اچڻ نه رڳو جسماني لحاظ کان تڪليف ده هوندو آهي پر اها ڳالهه هڪ ماءُ لاءِ پيڙا ڪن به ثابت ٿي سگهي ٿي. عام طور تي، ٻار ۾ ڪنهن به قسم جي اهڙيءَ غير معمولي ڳالهه کي ختم ڪرڻ ضروري هوندو آهي ته جيئن اهڙي ڳالهه کان جلدي ڇوٽڪارو حاصل ڪجي ۽ ٻار ڪيرائي ڇڏجي. جڏهن ته اهڙين حالتن ۾ عورتون اڪثر ڪري پوراليون رهنديون آهن. جو هو پائينديون آهن ته ڪچي ٻار ڪرڻ جا ڪي پيا سبب ٿي سگهن ٿا. جهڙوڪ گهڻي هڻ هٽان ڪرڻ، ڪا ڳوري شيءِ کڻڻ يا اهڙو سفر ڪرڻ جڏهن ڌڪ ڏوڀا گهڻا ايندا هجن.

هاءِ بلڊ پريشر ۽ ذيابيطس به هڪڙا اهڙا ڪارڻ هوندا آهن جيڪي ڪچيءَ جو سبب ٿي سگهندا آهن. ذيابيطس واريءَ حالت

۾ مرڻ جو في سيڪڙو انگ خطرناڪ حد تائين وڌيل هوندو آهي. ۽ اهڙين حالتن ۾ جڏهن مرض جو علاج ڪيو ويندو آهي تڏهن ماءُ جي زندگي ته بچائي سگهبي آهي پر ٻچي کي تڏهن به پيو هوندو آهي ته ڪچيءَ ۾ ئي ڪري نه پوي.

اهڙي ڇوڪري تڏهن ٻڻ اچي سگهي ٿي جڏهن مڙس جو بلڊ گروپ آر ايچ نيگيٽو هجي ۽ زال جو آر ايچ پازيٽو. آر ايچ هڪڙو اهڙو موروثي مادو هوندو آهي جيڪو رت ۾ ٿيندو آهي.

پاڪستان ۾ شاديءَ کان اڳ زال مڙس اهڙيون تپاسون تمام ورلي ڪرائيندا آهن. آر ايچ فيڪٽر ۾ گڙ ٻڙ وارن حالتن ۾ پهرئين پيٽ سان ته ڪجهه به نه ٿيندو آهي پر اڳتي ٿيندڙ پيٽ سان مصيبت پيدا ٿي سگهندي آهي. تنهن ڪري عورت کي اڳواٽ اها ڳالهه ٻڌائڻ ضروري هوندي آهي. هتي اسپتال ۾ به خيال نه ڪرڻ سبب اجايو ڇوڪي اچي ويندي آهي.

جيتوڻيڪ آر ايچ فيڪٽر سبب اهڙا موت نسبتاً گهٽ ٿيندا آهن پر تنهن هوندي به وقتائتي کاڌ خوراڪ جي خبرداريءَ وسيلي اهڙيون جانيون بچائي سگهبيون آهن.

اهڙيون گهورهاريون جيڪي ڪي پيون نسبتاً عام ۽ خسيس تڪليفون برداشت ڪنديون رهن ٿيون اها رڳن جي سوڄ هوندي آهي ۽ اهي وڌيڪ پيڙاڪن تڏهن ثابت ٿينديون آهن جڏهن بيهبو آهي، ان لاءِ سمجهيو وڃي ٿو ته هي ورثي ۾ ملندڙ هڪ مرض آهي.

اسان جي عورتن ۾ هڪڙو عام مرض (Urinany) انفيڪشن جو به هوندو آهي، جو گهورهارٽپ وقت جسم ۾ هارمونن جو مقدار وڌي ويندو آهي ۽ عورتون هر هر پيشاب ڪنديون رهنديون آهن. اهڙين حالتن ۾ جڏهن گهڻي وقت تائين پيشاب جهليو ويندو آهي يا اهي عضوا صحيح طور تي ٿيندا نه رهندا آهن تڏهن انفيڪشن ٿي سگهندو آهي جنهن ڪري ساڙو ۽ سور به ٿي پوندو آهي. (ڊان 12-4-1983)

غير ڊگري يافته ڊاڪٽرن جي رجسٽريشن

Unqualified doctors to be registered

ڪوشش ڪري اهڙو فارمولا تيار ڪيو پيو وڃي ته جيئن وڌ ۾ وڌ اڻ رجسٽر ٿيل ميڊيڪل پريڪٽشنرن کي رجسٽر ڪري سگهجي. اها ڳالهه وفاقي حڪومت جي صحت جي وزير بيگم عفيفا ممدوٽ ڪندي وڌيڪ چيو ته اهڙي فارمولا جو بنياد تجربي، تعليمي لياقت ۽ عمر تي هوندو.

هن چيو آهي ته حڪومت اهو نٿي چاهي ته اهڙن پريڪٽشنرن کي ڪوائيليفائيڊ ڊاڪٽرن جي برابر آندو وڃي جڏهن ته ڪوششون اهي ٿي آهن ته جيئن وڌ ۾ وڌ ماڻهن کي سستي طبي سهوليت مهيا ڪري سگهجي، ڇو ته اهي جيئن ته ڪوائيليفائيڊ نه آهن پر ڪين اهڙو تجربو

تمام گهڻي وقت جو آهي ۽ هو ننڍن شهرن ۽ ڳوٺن ۾ ماڻهن کي گهڻي وقت کان وٺي طبي سهوليتون پهچائيندا رهيا آهن. تنهن ڪري ڪوائيليفائيڊ ڊاڪٽرن جي ڪوٽ سبب سندن خدمتن کي تسليم ڪيو ويندو ۽ حڪومت کي به انهن جي همت افزائي ڪرڻ گهرجي.

وزيرياڻي ساڳئي وقت پاڪستان ميڊيڪل ايسوسيئيشن جي نمائندن کي اهو به چيو ته هو به ان مسئلي تي همدرديءَ سان ويچار ڪن. چو ته جڏهن اهڙن طبيبن کي چين، سوويت يونين، اولهه جرمني، انڊيا، ايران، فلپائين ۽ وينزوويلا وغيره جهڙن ملڪن ۾ ڪم ڪرڻ ڏنو وڃي ٿو ته پوءِ اهي پاڪستان ۾ اهڙي حڪمت ڇو نه ٿا ڪري سگهن.

(ڊان 8-4-1983)

ڏندن جي سنڀال

Taking care of teeth

جينونٽيڪ ڏندن جي بيماري هر ملڪ ۽ هر زماني ۾ هڪ عالمگير مرض جيان رهندي آئي آهي تنهن هوندي به اڃان تائين ان جي لاءِ ڪا هڪ ٽڪ دوا تيار نه ڪئي ويئي آهي، صحت جي عالمي اداري مطابق ته ڏندن جي بيماري سڀني مرضن کان وڌيڪ هڪ عام مرض آهي. جيڪا انسان ذات کي ورثي ۾ ملندي آئي آهي. انهيءَ ڪم تي ڪوجنائون ٿي رهيون آهن ته جيئن هن جي بچاءُ لاءِ ڪي بهتر تدبيرون هٿ ڪري سگهجن.

والدين ۽ اولاد کي ڏندن بابت تعليم ڏيڻ سان ڏندن جي ڪيترين ئي بيمارين ۽ مسئلن کان بچڻ جا همت افزا نتيجا مليا آهن. ڏندن جي بيمارين کان بچڻ جو سڀ کان وڏي ۾ وڏو مدار وات جي صحت تي هوندو آهي ۽ اهڙي ڳالهه هرڪو ماڻهو گهر ۾ سولائيءَ سان ڪري سگهي ٿو.

پاڪستان ڊينٽل ايسوسيئيشن هڪ سروي ڪري اهو ظاهر ڪيو آهي ته اٽڪل 90 سيڪڙو اسڪولي ڇوڪرن کي سنگين قسم جون ڏندن جون تڪليفون آهن. هن سروي ۾ رڳو مٿين وچئين طبقي جا ٻارڙا شامل هيا. جڏهن ته هيٺئين طبقي جي ٻارڙن جي حالت جو اندازو پنهنجو پاڻ ئي پڙهيءَ پٽ لڳائي سگهجي ٿو.

اسريل ملڪن ۾ ڏندن جي ڊاڪٽر ۽ مريض جي عام رواجي نسبت 1:2000 هوندي آهي جڏهن ته پاڪستان ۾ اها نسبت 1:75000 آهي. جنهن ڪري هتي ڪنهن ڊينٽسٽ لاءِ اهو ممڪن نه هوندو آهي ته هو توهان ۽ توهان جي ٻارڙن جي سنڀال لهي سگهي، تنهن ڪري ضرورت هن ڳالهه جي آهي ته اسين ڪي اهڙا طريقا ورتايون جن وسيلي وڌ ۾ وڌ ماڻهن کي ڏندن جي باري ۾ علم ۽ صحت جهڙي سهوليت ڀرپور طرح سان مهيا ڪري سگهون ۽ اهڙيءَ ڳالهه تي اسان جهڙي غريب ملڪ ۾ ان تي خرچ به گهٽ اچي.

بيمارين جو بچاءُ ۽ علاج پوءِ چاهي اهو جسماني هجي ذهني يا جذباتي، اهي

تڏهن ئي موثر ثابت ٿيندا آهن جڏهن شروعات ۾ ئي ڪيا ويندا آهن. ان سلسلي ۾ صحت جي تعليم ڄمڻ سان ئي شروع ڪجي ۽ سڄي حياتيءَ تائين اها گهر، اسڪول ۽ ڪميونٽي ۾ ڏيڻ گهرجي.

منظم ڊينٽل هيلٿ تعليم، پبلڪ هيلٿ پروگرام جو هڪ حصو بڻجي وڃي آهي.

صحت جي مقصد کي حاصل ڪرڻ لاءِ ضروري آهي ته ڪا عام ۽ سولي رٿا هجي جنهن تي عمل ڪري ڀرپور فائدو حاصل ڪري سگهجي. ڏندن جي صحت لاءِ هر هڪ ماڻهو کي اهڙي سهوليت ڏيڻ گهرجي ته جيئن هو پنهنجي ٻتيهيءَ کي صحتمند وات ۾ سٺيءَ طرح سان قائم رکي سگهي. اهڙيون ڪجهه ڳالهيون آهن جن کي فوقيت ڏيڻ سان، ڏندن جي مرضن کان بچي سگهجي ٿو. جهڙوڪ،

ڪٽنب ۾ ڏندن جي صحت

اهو والدين جو فرض هوندو آهي ته هو اولاد کي اهڙي سکيا ڏيندا رهن ته جيئن هو ڏندن کي صحتمند رکڻ جون عادتون ورتائي سگهن، اسڪول وڃڻ کان گهڻو اڳ کين اهو سيکارڻ ۽ سمجهائڻ جي ضرورت هوندي آهي ته ڏندڻ ڪرڻ، گهر ۾ رهڻ جي اصول ۾ شامل آهن.

ٽن سالن جي عمر کان وٺي گهر ۾ باقاعدي ڏندن جي علاج لاءِ ڪٽنبي بجيٽ ۾ پئسا رکيا وڃن، اهڙي ڪم لاءِ فيملي ڊينٽس کي ٻه پنهنجيون خدمتون ڏيڻ گهرجن. ڏندن جون ڪيترين ئي تڪليفون، گهٽيون شروعات ۾ پئدا ٿينديون آهن ۽ پوءِ جڏهن ڊاڪٽر گهر اچي وقت به وقت چڪاس دوران انهن کي لهندو آهي ته کين سولائيءَ سان چٽاڙيئي سگهبو آهي، ان سلسلي ۾ والدين پنهنجين ڳالهين تي رڳو ڀاڙي نه ٿا سگهن ته ٻارکي ڪهڙي تڪليف آهي ۽ ڇا جي ضرورت آهي.

سوير ۽ نيم ٻتانڊڙ فيملي ڊينٽسٽ سان ملندو رهڻ اهڙيون ڳالهيون هونديون آهن جيڪي پنهنجن ٻارڙن جي صحت لاءِ والدين کي ورتائيون ٻونديون آهن. صحت لاءِ والدين جو صلاح مشورو ۽ هيلٿ ورڪرن جو ماهرانا صلاحن جهڙيون ڳالهيون اڄ ڪلهه ضروري ٿي ٻيون آهن ۽ انهن جو ڀرپور طرح سان استعمال ڪيو ٻيو وڃي.

پيئڻ جي پاڻيءَ ۾ فلورائيڊ

فلورائيڊ جو هڪ حصو، پاڻيءَ جي ملين حصن ۾ ملائڻ سان اهڙو پاڻي سڄي ڳوٺ يا ڪميونٽي جي ڏندن جي ڪاڙ کان بهترين بچاءُ ٿي سگهي ٿو. هن قسم جي علاج کي اڄڪلهه بهتر، اثرائتو ۽ عملي طريقو سمجهيو ويندو آهي، پاڻيءَ واري فلورائيڊ جنهن طريقي سان ڪاڙ کان بچائي ٿي اهو هيئن آهي.

1۔ فلورائيڊ، انيمل(ڏند جي ٻاهرين سخت پوش) سان ملي کيس آرگينڪ تيزابن ۾ ڳرڻ کان گهٽ حساس بنائي ٿي. جيڪي وات ۾ پئدا ٿيندا رهن ٿا.

2- فلورائيڊ مخصوص بئڪٽيريائي عمل کي بنجي ڇڏي ٿي جيڪي تيزاب پئدا ڪندا رهن ٿا.

3۔ فلورائيڊي پاڻيءَ جو اثر ٽيستائين هلندو رهي ٿو جيستائين اهو استعمال ڪبو رهبو آهي.

4۔ ڏندن جي واڌ واري عرصي ۾ کين وڌ ۾ وڌ فائدو اهڙي فلورائيڊي پاڻيءَ مان ٿي ٿيندو

رهندو آهي.

5ـ اهڙا به ثبوت مليا آهن ته ڏندن جي ڪاڏ انهن ٻارڙن ۾ تڏهن وڌي وڃي ٿي جڏهن هنن شروعات ۾ اهڙو پاڻي استعمال ڪري پوءِ بند ڪري ڇڏيو هجي.

عام استعمال جي پاڻيءَ ۾ فلورائيڊ

اهڙا ٻارڙا جيڪي فلورائيڊي پاڻيءَ جو استعمال ڪندا رهندا آهن، تن کي نوجوانن جيان رڳو ٿيون حصو ڪاڏ هوندي آهي جيڪي اهڙو پاڻي استعمال نه ڪندا آهن ۽ انهن جا ڏند به گهڻا مضبوط ۽ وڏيڪ سهڻا نه هوندا آهن ۽ نوجواني ۾ اهي يا ته نقلي ڏند گهڻو دير سان يا بلڪل استعمال نـــ ڪندا آهـــن. ان ڪري ٻالڪپڻي ۽ زندگيءَ جي ٻئي عمر ۾ ڏندن جي صحت تي خرچ به تمام گهٽ ڪرڻو پوندو آهي. فلورائيڊي پاڻيءَ جو استعمال سولائيءَ سان ان ڪري به ڪري سگهبو آهي جو هن جو ٻالڪ ۽ نوجوانن جي صحت تـي ڪو خراب اثر به نه هوندو آهي. فلورائيڊي پاڻيءَ جي استعمال ڪرڻ تي جيڪو خرچ اچي ٿو اهو فائدي جي ڀيٽ ۾ ڪجهه به نه هوندو آهي.

هن پاڻيءَ جو استعمال رڳو ان ڪري نه ڪيو ويندو آهي ته هي ڏندن جي سڀني بيمارين کان بچائي ٿو پر ڏندن جي ڪاڏ کان بچڻ لاءِ هڪ وڏو قدم هوندو آهي. ۽ ائين وڏي پيماني تي سڀني کي فائدو رسندو آهي.

فلورائيڊ جي استعمال سان، وقت ۽ پئسو ٻئي بچن ٿا. فلورائيڊي پاڻيءَ تي ٿيندڙ خرچ نه جهڙو هوندو آهي.

ڏندن تي فلورائيڊ لڳائڻ

ڏندن تي فلورائيڊ لڳائڻ مان بي مثال فائدا حاصل ٿيا آهن. جو هن جي استعمال سان ستر سيڪڙي تائين ڪنهن به نئين ڏند جي ڪاڏ ٿيڻ کان بچي سگهجي ٿو. فلورائيڊ جيڪي عام استعمال ۾ اچن ٿا سي هي آهي.

1ـ سوڊيم فلورائيڊ: هن جي ٻه سيڪڙو سوليوشن 3، 7، 11، 13 سالن جي ٻارڙن کـي هرهڪ هفتي لاڳيتو چار دفعا استعمال ڪرايو وڃي.

2ـ اسٽينس فلورائيڊ: هن جي اٺ سيڪڙي استعمال سان تمام سٺو فائدو ملندو آهي.

سال ۾ هڪ دفعو هن جي استعمال جي سفارش ڪئي ويئي آهي. هن سان ستر ڪان اسي سيڪڙي تائين ڏندن جي ڪاڏ ۾ گهٽتائي ايندي آهي.

3ـ ايسيڊيولٽيڊ فاسفيٽ فلورائيڊ:

هي 1:23 سيڪڙي ڳار جي حساب سان پڻ استعمال ڪري سگهبو آهي. هن سان تمام سٺو فائدو ملندو آهي.

بچاءَ واريون ڏوٿ پيسٽون

ڏندن جي اهڙي پيسٽ جن ۾ فلورائيڊ مليل هوندي آهي گهڻا مشهور ٿيا آهن. تنهن هوندي به ڏندن جي ڪا اهڙي پيسٽ جنهن جو سٺو اثر ۽ فائدو هوندو آهي ۽ چاليهه سيڪڙي ۾ فلورائيڊ جو استعمال بچاءَ طور ڪيو ويو هجي تنهن جي اثرن لاءِ يقين جي ضرورت هوندي آهي. جو هن جي اثرن بابت گهڻا مختلف رايا آهن.

ڪاڏ کان بچائڻ لاءِ گرڙيون ياغرارا

وات کـي ڌوئڻ لاءِ اهڙيون دوائون ۽ لوشن جيڪي ڪاڏ کـان بچائڻ لاءِ استعمال ڪيون وينديون آهن تن ۾ اسٽينس فلورائيڊ پيل هوندي آهي ۽ اهي سال ۾ رڳو هڪ دفعو استعمال ڪيون وينديون آهن. هنن جي ڪري 40 سيڪڙي تائين ڪاڏ جو امڪان گهٽجي ٿو.

عام لوڻ ۾ فلورائيڊ ملائڻ

عام لوڻ سان گڏ فلورائيڊ جو واپرائڻ، ڪاڏ لاءِ هڪ اثرائتو علاج ثابت ٿي سگهندو آهي. ڪنهن به اهڙي نئين ڪاڏ ڪائيندڙ ڏندن ۾ چاليهه سيڪڙي تائين فائدو پهچندو آهي. هنگريءَ ۾ هن طريقي وسيلي سٺا نتيجا ملي رهيا آهن.

وات جي صفائي

ڪارائتي نموني برش هڻڻ سان مهارن جي صحت سڌرندي آهي، سخت مادن جي چمڻ، پڪريز ۽ ڏنگ وغيره به پيدا ٿي نه سگهندا آهن. مطلب ته وات جي سٺي سنڀال ۽ چڱيءَ طرح سان برش هڻڻ ڪري، مهارن جي بيماريءَ کان بلڪل بچي سگهبو آهي. اڄ ڪلهه اهو به سمجهيو وڃي ٿو ته وات جي سٺي صحت لاءِ رڳو صبح ۽ شام جو برش هڻڻ صحيح نه آهي. جڏهن ته سفارش اها ڪئي ويئي آهي ته ڪاڌي کانپوءِ، باقاعدگي سان وقت به وقت اهڙو برش ڪندو رهجي ته جيئن، ڪاڌي جا ذرڙا ۽ تيزابيت پيدا ٿي نه سگهي.

وات جي سٺيءَ صحت هجڻ وارين حالتن ۾ پئسو بچي ٿو، ڊينٽس سان گهٽ ملڃي ٿو، ڏندن جي ڏيک سٺي لڳي ٿي، ذاتي مان ۽ همت وڌي ٿي. (ڊان 15-4-1983)

چمڪندڙ وڻ جي دريافت

(Discover of light emitting Tree)

انڊيا جي سائنسدانن لونا والا ڳوٺ جي ڪن ترپوڻن مان هڪڙو اهڙو ڪاٺ هٿ ڪيو آهي جيڪو چمڪي ٿو. وڻن جي چمڪڻ جي هڪ هڪ خوبي چوماسي جي مند ۾ شروع ٿي جنهن تي پاپيا ايٽامڪ ريسرچ سينٽر بمبئي جي سائنسدانن تحقيق ڪئي آهي.

جاندارن ۾ چمڪڻ جو اهڙو سرشتو ڪيترن ئي قسمن جو آهي جيڪو بئڪٽيريا ۽ فنجي کان وٺي جيلي فش ۽ ڏانڊاڻن تائين آهي. چمڪ لاڳيتو لاٽ جي صورت ۾ به ٿي سگهي ٿي ته ٽمڪڻ جي انداز ۾ به. برندڙ ڪاٺ جي چمڪڻ واري خوبيءَ جي ڳالهه ڪا اڄ جي ۽ نئين ڪونه آهي پر صديءَ کان مٿي وقت کان وٺي اهڙا مثال ملندا رهيا آهن. جنهن جو سبب منجهن فنگس جو هجڻ آهي. جڏهن ته هندستاني سائنسدانن لاءِ اهو پهريون دفعو آهي جو هن لونا والا جي وڻن ۾ اهڙو چمڪو ڏٺو آهي.

بنا آپريشن مغز جي ڳوڙهي جو علاج

(Brain Tumour cure without surgery)

رياض جي ڪنگ فيصل اسپيشلسٽ اسپتال جي ڊاڪٽرن علاج جو هڪڙو اهڙو نئون طريقو ڳولهي لڌو آهي جنهن وسيلي آپريشن ڪرڻ بنا ميڄالي ۾ پيدا ٿيندڙ ڳوڙهين جو علاج ڪري سگهبو.

علاج جي هن طريقي جو بنياد هڪ

اهڙي اوزار تي آهي جيڪو ميچالي ۾ پيدا ٿيندڙ ڪينسرڊائي ڳوڙهين کي سولائيءَ سان لهي سگهي ٿو. ۽ ان ڪان پوءِ ڊاڪٽرن کي دوائن استعمال ڪرائڻ ۾ سولائي ٿئي ٿي جيڪي دوائون هن قسم جي ڳوڙهين کي ناس ڪري سگهنديون. هن طريقي ڪان اڳ ۾ اهڙين ڳوڙهين لاءِ دماغ جي آپريشن ڪئي ويندي هئي جيڪو هڪ هاج وارو ۽ ڏکيو ڪم هوندو هو ۽ ان ڪري دماغ جي انهيءَ حصي يا سڄي مڇيالي کي نقصان رسي سگهندو هو. ڇو ته دماغ، سڄي جسم جو هڪڙو وڏو ۽ وڌ حساس ۽ نازڪ حصو آهي.

هن قسم جي ڪمپيوٽريائي اوزار تيار ڪرڻ ڪان پوءِ ڪنگ فيصل اسپتال جا ڊاڪٽر انهيءَ قابل ٿي ويا آهن ته هو ميچالي ۾ پيدا ٿيندڙ ڳوڙهيءَ جي صحيح تشخيص ڪري سگهن، سندس اصل هنڌ جي خبر رکي سگهن ۽ ان لاءِ صحيح دوا جو استعمال به ڪري سگهن.

ميچالي ۾ ڳوڙهين ٿيڻ بابت هڪ ماهر جو چوڻ آهي ته ان ڪري ميچالي جون ويهه سيڪڙو بيماريون ٿين ٿيون ۽ اهڙين حالتن ۾ تڏهن رڳو آپريشن جو ئي سهارو ورتو ويندو هو.

هن قسم جي نئين کوجنا تي، اميريڪن جرنل آف ميڊيسن، ڪنگ فيصل اسپتال جي ماهرن کي گهڻو ساراهيو آهي ۽ اميد ڏيکاري آهي ته هاڻ دوائن وسيلي اهڙو علاج ڪري سگهبو ۽ دماغ جي آپريشن جهڙي خطري کان بچي سگهبو. (ڊان 15-7-1983)

وڻ جو هڪ نئون قسم

(New Variety of Tree)

ملڪ ۾ هڪڙي اهڙي وڻ جي پوکيءَ جي شروعات ڪئي وئي آهي جيڪو تمام تيزيءَ سان وڌي ٿو. وڻ جي هن نئين قسم کي Ipel-Ipel سڏيو ويو آهي. ملڪ ۾ هن وڻ جي پوکيءَ جو وڏو سبب ججهي وڻڪار ڪرڻ، ٻارڻ لاءِ ڪاٺ حاصل ڪرڻ ۽ شڪتي پيدا ڪرڻ آهي.

Ipel-Ipel، 8 ئي مهينن ۾ 15 فوٽ وڌي ٿو ۽ هڪ هيڪٽر زمين تي هن جي پوکيءَ ڪري 88 ڪيوبڪ ميٽر ڪاٺ، جانورن لاءِ 20 ٽن سائو چارو ۽ ٻيون شيون ججهي مقدار ۾ حاصل ٿين ٿيون.

هن وڻ جو هڪڙو ٻيو وڏو فائدو سم ۽ سيڪ کي روڪڻ پڻ آهي. هن وڻ جي نئين قسم تي وڌيڪ سائنسي کوجنا ۽ عام ڪرڻ لاءِ فاريسٽ ڊپارٽمينٽ آف سنڌ ۽ پشاور جي پاڪستان ريسرچ انسٽيٽيوٽ ۾ ڪم هلي رهيو آهي. نموني طور هن جي في الحال 20,000 هزار ڪن وڻ پوکي سرحد، مياڻي ٻيلي، نوابشاهه ۽ ڪراچيءَ جي کوجنائي سينٽرن ۾ ڪئي وئي آهي. (ڊان 1983-4-12)

تحقيقي مقالا

(Research Papers)

هر سال سڄيءَ دنيا ۾ اٽڪل ٻه ملين (ويهه لک) ڪن سائنسي تحقيقاتي پيپر شايع ٿين ٿا. جن ۾ مسلمان ملڪن جي ريسرچ پيپرن جو تعداد رڳو 0.03 في سيڪڙو هوندو آهي.

ڊاڪٽر ايم-ڪي پٺيءَ جيڪو PCSIR (پاڪستان) جو ڊئريڪٽر آهي انهيءَ ڳالهه جو انڪشاف ڪندي ٻڌايو ته، مسلمان ملڪن مان ايندڙ پيپرن جو تعداد رڳو 600 هيو. (ڊان 16-5-1983)

'ايڊس' هڪ نئون موتمار مرض

('Aids' new killer disease)

صحت جو عالمي ادارو هڪ اهڙي نئين موتمار مرض لاءِ بين الاقوامي طور تي بچاءَ لاءِ اپاءَ وٺي رهيو آهي جيڪو 16 ملڪن تائين پکڙجي چڪو آهي. هن مرض کي 'ايڊس' (Aids) جي نالي سان سڏيو ويندو آهي. هن مرض جو اڃا تائين علاج پيدا ٿي نه سگهيو آهي.

1981ع جي وچ ڌاري ايڊس جا، اميريڪا ۾ رڳو 1360 ڪن نوان مريض لڌا ويا ۽ پندرهن ٻين ملڪن ۾ اهي 90 جي لڳ ڀڳ هيا. هن مرض ۾ هيل تائين 250 ڪن ماڻهو مري چڪا آهن. اهڙي ڀڌرائي اٽلانٽا ۾ اميريڪا جي ڊزيز ڪنٽرول ڪئي آهي.

ايڊس بيماريءَ جو ڪارڻ وائرس ٻڌايو ويو آهي جيڪو جسم جي انهيءَ قوت کي ناس ڪري ڇڏي ٿو جيڪا پوءِ مرضن سان مقابلو ڪري نه ٿي سگهي. ماهرن جو چوڻ آهي ته اهو پهريون ٿي دفعو آهي جو اميوني (Immune) سرشتي ۾ اهڙين پيچيدگين پيدا ٿيڻ جو سبب وبا ٿي لڳي رهيو آهي.

انهيءَ سلسلي ۾ صحت جي عالمي اداري جي اها ٻه هڪ رٿا آهي ته هن سال جي آخر تائين اهڙا ويهه ماهر جن ۾ اميونولاجسٽ، ڪلينيشن ۽ پبلڪ هيلٿ آفيسر شامل هوندا، اهڙن ڳالهين جي ڇنڊڇاڻ ڪندا ۽ اپاءَ لهندا ته جيئن اهڙي رٿا تيار ڪري هرهڪ ملڪ مان هن مرض کي ختم ڪري سگهجي. ان سان گڏوگڏ هن مرض جي خلاف، بچاءَ جي طريقن، علاج جي ذريعن ۽ شروعاتي مرحلن ۾ ڄاڻپ جي طريقن لاءِ به قدم کنيا ويندا.

ماهرن جو چوڻ آهي ته هن بيماريءَ جي وچڙڻ جو شايد ته هڪڙو وڏو سبب ماڻهن جو بدني گهرو لاڳاپو (Intimate contact) يا رت وٺڻ به ٿي سگهي ٿو.

صحت جي عالمي اداري جي هڪ ماهر جارجسڪاس جو چوڻ آهي ته منهنجو انهيءَ ڳالهه ۾ پڪو ويساهه آهي ته هن مرض جو ڪارڻ وائرس آهن، جيڪي ڪيترائي سنگين ۽ گجها آهن ۽ اهي جيتوٽيڪ اهي وائرس اجان لڌا نه ويا آهن پر تڏهن به مرض پيدا ڪن ٿا.

ايڊس جي مريض جو وزن گھٽبو ڪري گھٽجي ويندو آهي اهي هڪ چتا نہ رهندا آهن. ۽ کين تيز بخار جا دورا پوندا رهندا آهن. ڪيترن اهڙن مريضن کي اڻلڀ قسم جي ڪينسر (ڪپوسي سارڪوما) بہ ٿي پوندي آهي. جڏهن تہ ڪيترا، پئراسائٽي، بئڪٽيريائي، ۽ وائرسائي مرض جو شڪار بہ ٿي پوندا آهن.

1981 دوران اميريڪا ۾ هڪدم ڪپوسي سارڪوما پکڙجي پيئي ۽ هن بيماريءَ جا جيڪي بہ مريض هيا سي ڏسڻ ۾ سڀ هڪجهڙا ٿي آيا. ڊاڪٽر ڪاس انهيءَ سلسلي ۾ وڌيڪ اهو بہ چيو آهي تہ هن بيماري ڪري مريضن ۾ موت 60 سيڪڙي تائين بہ رهيو آهي.

هن مرض جا مريض سڀ کان پهريائين نيويارڪ ۽ ڪيليفورنيا ۾ لڌا ويا. جڏهن تہ ايڊس بيماري هاڻ اميريڪا جي پين حصن ۽ پندرهن ٻين ملڪن ۾ بہ پکڙجي چڪي آهي. جن ۾ ڪئناڊا ۽ اولهہ وارن يورپين ملڪ بہ اچي وڃن ٿا.

ڊزيز ڪنٽرول جي اسسٽنٽ ڊئريڪٽر ڊاڪٽر 'ڊونالڊ هوپڪنس' جو چوڻ آهي تہ "هر هفتي اهڙن ڏهن مريضن جو سينٽر کي اطلاع ملندو آهي جيڪي گھٽي پاگي اميريڪي رياستن جا رهواسي هوندا آهن" سندس چوڻ موجب تہ "هن مرض جو ظاهري سبب وچڙڻ ٿي لڳي ٿو ۽ اسين پائيٺيون ٿا تہ اهو وائرس ٿي آهي. جنهن کي اڃان تائين اسان مائڪرو اسڪوپ وسيلي ڏسي نہ سگھيا آهيون. يا ائين بہ ٿي سگھي ٿو، جيستائين اسان کي ڄاڻ آهي تہ هن مرض پئدا ڪندڙ جيوڙن جو گروهہ بلڪل نئون هجي."

ڊاڪٽر هوپڪنس، WHO جي هڪ ساليانی گڏجاڻي دوران جنيوا ۾ اهو بہ ٻڌايو تہ وائرسائي مرض ڪري جسم جي اميوني سرشتي ۾ ۾ عارضي بيماريون ۽ اوڻايون تہ پئدا ٿي سگھن ٿيون پر ايترين ۽ اهڙيون سنگين نہ، جهڙيون ايڊس جي مريضن ۾ پيدا ٿينديون رهن ٿيون.

تنهن ڪري عام ماڻهن کي ايترو سنگين خطرو ڪونہ آهي چو تہ سينٽر جي انگن اکرن مان ظاهر ٿي رهيو آهي تہ اهڙا چار سيڪڙو ماڻهو جيڪي اهڙن مرضن ۾ مبتلا آهن سي کي سنگين بيمارين واريءَ لسٽ ۾ نہ ٿا اچن.

جينوٽيڪ ليوڪوما جو وائرس بہ ڪن مريضن مان لڌو ويو آهي پر تڏهن بہ انهيءَ مان ثابت نہ ٿو ٿئي تہ اهو ئي ڪو بيماريءَ جو ڪارڻ هوندو. جو شايد تہ اهو ڍيل اميوني سرشتي جو هڪڙو پيو اظهار آهي.

اها هڪ حقيقت آهي تہ ايڊس جي هر مريض کي آخر موت جي ور چڙهڻو آهي ۽ اهڙا گهٽ مريض هوندا آهن جيڪي ٻن سالن کان مٿي زندهہ رهندا آهن ۽ ڪو بہ اهڙو مريض ڏن سالن کان مٿي زندهہ رهي نہ سگھندو آهي.

سينٽر جي پڌرائي موجب، اميريڪا ۾ اهڙا ست مريض لڌا ويا، 1980 ۾ انهن جو تعداد 43 هيو، 1981 ۾ اهو 123 ٿيو ۽ گذريل سال 739 هيو. (ڊان 13-5-1983)

ٽيسٽ ٽيوب ذريعي ٻار جي پيدائش جي باري ۾ نيون هدايتون

(New guidelines on test- tube baby techniques)

برطانيائي طبي ٽيم جي ماهرن جن 1978 ۾ پهريون پيرو ٽيسٽ ٽيوب بيبيءَ جي پيدائش ڪرائي هئي انهن هاڻ ڊاڪٽرن کي چيو آهي ته جيڪڏهن هو چاهين ته هڪ سال تائين انساني ڳڀ ساندي سگهن ٿا.

برٽش ميڊيڪل ايسوسيئيشن: ڊاڪٽرن کي اها پڻ صلاح ڏني آهي ته هو اهڙا ڳڀ، جيڪي سائنسي کوجنا لاءِ ڪتب آڻي رهيا آهن، اهي چوڏهن ڏينهن کان مٿي نه نپائين. جڏهن ته ٻئي پاسي کان اهڙين ڳالهين تي برطانيا جي رومن ڪئٿولڪ پادرين، انساني ڳڀن تي تجربن ۽ ڳڀن ڳڀ بئنڪ ۾ سانڍڻ واريءَ ڳالهه تي ننديو آهي.

رپورٽ ۾ اهو به چيو ويو آهي ڳڀن تي اهڙا تجربا عام رواجي طور تي 5 کان 10 ڏينهن اندر پورا ڪيا وڃن ۽ آني جي ٻوڪجڻ کان پوءِ وڌ ۾ وڌ 14 ڏينهن تائين. وڌيڪ اهو به چيو ويو آهي ته جي اهڙا ڳڀ ٻنا ڪنهن نقصان جي ساندي سگهجن ٿا ته پوءِ اهي 12 مهينن تائين به رکي سگهجن ٿا.

ڊاڪٽرن جو چوڻ آهي ته ائين ڳڀ ساندڻ ڪري، انهن عورتن کي سولائي سان ڳڀ وجهي سگهبو جيڪي پيٽ سان ٿي نه ٿيون سگهن. ان لاءِ اهڙا ڳڀ عين انهيءَ وقت وقت تي ٻچيدانيءَ ۾ اماڻيا ويندا جڏهن عورتن جو آنو ڪڍيو ويندو آهي.

ياد رهي ته ٽيسٽ ٽيوب واري طريقي ۾ آنو، دانيءَ يا ٻيجٽيءَ مان ڪڍيو ويندو آهي جنهن کي پوءِ پيٽري ڊش ۾ تخمي جيوَ (اسپرم) سان ٻوڪايو ويندو آهي ۽ ڳڀ نهڻ جي صورت ۾ ڪيس ٻچيدانيءَ ۾ وڌو ويندو آهي.

برطانيا جي هڪ رپورٽ ۾ چيو ويو آهي ته سڄيءَ دنيا ۾ هيل تائين ٽيسٽ ٽيوب وسيلي 128 ٻار پئدا ڪيا ويا آهن.

(ڊان 15-5-1983)

'انٽرفيران' 'ايڊس' مرض جي شفا لاءِ

(Interferon can cure 'aids' disease)

انٽرفيران هڪڙو اهڙو ڪيميائي مادو آهي جيڪو رت جي اڇن سيلن مان حاصل ڪيو ويندو آهي. هن لاءِ دعوى ڪئي ويندي آهي ته هي ڪينسر جهڙي موذي مرض کي ناس ڪرڻ لاءِ هڪڙو طاقتور ڪيميائي مرڪب آهي. هن مرڪب لاءِ هاڻ اهو به چيو وڃي ٿو ته هي ايڊس (aids) بيماريءَ کي به ختم ڪري ٿو.

اهڙي دعوى ڪندي نيويارڪ ڪينسر سينٽر جي ماهرن چيو آهي ته انٽر فيران،

ڪپوسيس سارڪوما (ڪينسر) مرض ڪي ٻه جيڪو هڪ ورلي ٿيندڙ مرض آهي ۽ انهن ماڻهن کي عام ٿي پوندو آهي جن کي ايڊس جي بيماري ٿي پوندي آهي تنهن جي علاج ۾ ٻه ھي ڪامياب ثابت ٿيو آهي. ڪيترن مريضن کي ته جن کي ڪپوسيس سارڪوما هئي. انٽرفيران انهن تي سٺو اثر ڪيو.

(ڊان 7-5-1983)

'انٽرفيران' هڪ نئين ڪارائتي دوا ڪينسر ۽ وائرس لاءِ

(Interferon for cure of cancer and virus diseases)

انٽر فيران جنهن کي هيل-ٽائين ڪيترين ئي بيمارين خاص طور تي ڪينسريائي مرض لاءِ هڪ بهترين دوا سمجهيو وڃي ٿو، هڪ ٻن سالن اندر گهڻي مقدار ۾ تيار ٿيڻ شروع ٿيندو. اهو انڪشاف هڪ سئٽزر لئينڊ جي بائلاجسٽ ڪيو آهي. هيل تائين انٽرفيران يا 'اف' وسيلي جيڪي به علاج ڪيا ويا آهن انهن مان ٻيو نه ته گهٽ ۾ گهٽ ايترو ضرور ٿيو آهي ته هي ڪينسريائي سيلن کي ناس ڪن ٿا. هڪ مالڪيولر بائلاجسٽ چارلس ويزمين جيڪو اهڙن ماهرن منجهان هڪ آهي جنهن جو انٽرفيران جي شفا تي ڀرپور ويساهه آهي. هن اهڙيون ڪوششون به ڪيون آهن ته جيئن انساني انٽرفيران، بئڪٽيريا وسيلي جينيٽڪي طريقن سان حاصل ڪري سگهجن.

سويڊن جي هڪ ماهر جو چوڻ آهي ته انٽرفيران ڪينسريائي گهرڙن کي ناس ڪرڻ لاءِ هڪ بهترين دوا ثابت ٿيندي جڏهن ته اميريڪن ڪينسر سوسائٽي وارا انٽرفيران جي اهڙي خوبيءَ جي ايتري گهڻي ساراهه ڪونه ٿا ڪن.

ڀسٽاني ڪينسر جي 16 مريضن جو جڏهن انٽرفيران سان علاج ڪيو ويو ته انهن مان ستن جي حالت سڌري ويئي، ٻين مريضن ۾ جن کي هڏائين ڪينسر هئي اهڙن ٻارهن مريضن مان ٽن کي فائدو رسيو. اهڙين ڳالهين کان پوءِ سڀ ماهر گهٽ ۾ گهٽ انهيءَ ڳالهه تي متفق ٿيا آهن ته 'اف' ڪينسريائي سيلن کي ناس ڪري ٿو. انهيءَ ڳالهه تي به وڌيڪ کوجنا ۽ بحث جاري آهي ته آخر ڪهڙن قسمن جا اف ڪينسر جي ڪهڙي قسم تي وڌيڪ موثر ثابت ٿيندا.

انهيءَ قسم جي تجربن لاءِ گهڻن اف جي ضرورت آهي ۽ گهڻا انٽرفيران هٿ ڪرڻ اڃان تائين ته هڪڙي ڳالهه رهندي آئي آهي. جيستائين اهي گهڻي مقدار ۾ هٿ نه ٿا اچن تيستائين اهڙين ڳالهين جي صحيح خبر پئجي نه سگهندي.

'جرمن ڪينسر ريسرچ سينٽر' جي هڪ وائرالاجسٽ جو چوڻ آهي ته وائرسائي مرضن لاءِ انٽر فيران هڪ لاجواب شيءِ آهي ۽ جيستائين انهيءَ مرض لاءِ ڪا ٻي دوا تيار ٿئي ٿئي تيستائين انٽرفيران بنا ڪنهن ڊپ جي

استعمال ڪري سگهجن ٿا. جو هن جا ڪي
بد اثر نه آهن. جڏهن ته ڪينسر جي
مرض لاءِ هن جي استعمال جو صحيح وقت
اهو آهي جڏهن ڪينسريائي مرض شروعاتي
مرحلن وارو هجي. بدقسمتيءَ سان ڪينسر
جي تشخيص گهڻي دير سان ٿئي ٿي، تڏهن
جڏهن هن جو ڀرپور وار ٿي چڪو هوندو
آهي ۽ انهيءَ وقت انٽرفيران ايترا موثر ثابت
نه ٿا ٿين.

هي بئڪٽريائي مرضن تي سولائيءَ سان
غالب پئجي وڃن ٿا. هونئن به پينسلين دوا
جي کوجنا کان پوءِ اهڙن مرضن جو ڇوٽڪارو
هڪ سولي ڳالهه ٿي پيئي آهي جڏهن ته
وائرسائي مرضن لاءِ اڃان تائين اهڙو ڪو عالمگير
نسخو تيار ڪيو ويو آهي.

دل جي مرضن لاءِ نئين دوا ٽيمولول

(Teemolol new medicine for heart disease)

دل جي مريضن کي دل جي دوري ڪري،
موت جهڙين ڳالهين کان بچائڻ لاءِ هڪ نئين
دوا استعمال ۾ آندي ويئي آهي جنهن جو نالو ٽيمولول
(Teemolol) رکيو ويو آهي. هن وقت
تائين هي دوا دل جي جن جن مريضن کي
ڏني ويئي آهي انهن کي سٺو فائدو رسيو آهي.
نيو انگلينڊ جي جرنل آف ميڊيسن ۾ اهو به
ٻڌايو ويو آهي ته هن دوا جي استعمال کان
پوءِ اهڙن مريضن کي دل جو وري دورو به
نه ٿو پوي. اهڙي قسم جا تجربا گهڻي ياڳي
ناروي جي هڪ تحقيقاتي ٽيم ڪيا آهن
۽ ويهن اسپتالن جي مريضن کي هن دوا جو
استعمال ڪرائي انهن جي اثرن کي جاچيو
آهي.

هن دوا جي استعمال کان پوءِ ماهر
انهيءَ نتيجي تي پهتا آهن ته هيل تائين دل
جي مرضن لاءِ جيڪي به دوائون استعمال
ڪيون ويون آهن انهن سڀني کان هيءَ دوا
وڌيڪ فائدي مند ۽ اثرائتي ثابت ٿي آهي ۽
جن ماڻهن کي هڪ دفعو دل جو مرض ٿي
چڪو آهي. انهن کي هن جي استعمال سان
ڀيهر نه ٿو ٿئي.

هيءَ دوا، مرڪ شارپ ۽ دوهمي (Merk
Sharp-Dohme) ريسرچ ليبارٽريءَ وارن تيار
ڪئي آهي جنهن تي وڌيڪ کوجنا، فوڊ ۽
ڊرگ ائڊمنسٽريشن وارا ڪري رهيا آهن. هن
دوا جو استعمال رڳو امريڪا ۾ نه ٿو ڪيو
وڃي، صرف تجرباتي بنيادن تي ڏني وڃي
ٿي. جڏهن ته يورپ ۾ عام جام استعمال ۾
آندي وڃي ٿي.

امريڪا ۾ لڳ ڀڳ چار لک ماڻهو هر
سال دل جي مرض مان پاڻ بچائي اسپتالن کي
ڇڏين ٿا. انهيءَ کان پوءِ به ڪيترين کي دل
جو مرض وري ٿي پوي ٿو ۽ هو موت جو
منهن ڏسن ٿا.

اهڙا تجربا، مٿين قسم جي ماڻهن تي ناروي ۾ ٿي رهيا آهن ۽ اهو ڏٺو ويو آهي ته هن دوا جي استعمال کان پوءِ سندن موتتا ۾ گهٽتائي اچي وئي.

اهڙن مريضن مان ڪيترن جو هن دوا وسيلي علاج انهيءَ ڪري نه ڪيو ويو جو انهن تي هن دوا جو اگرو اثر ظاهر ٿيڻ جو خطرو رهيو. خاص ڪري اهڙا مريض جيڪي دم جا مريض هئا يا کين لو بلڊ پريشر جي تڪليف هئي. جڏهن ته جن مريضن جو علاج ڪيو ويو تن کي هيءَ دوا ٽڪيءَ (Tablat) جي صورت ۾ کارائي وئي ۽ اها به دل جي مرض ٿي پوڻ کان پوءِ هڪ هفتي کان ڇهن هفتن تائين.

هن کان سواءِ ٻين به ڪيترين ئي دوائن جا اثر ۽ تاثير ڏٺا ويا آهن. پر هيل تائين هن جوڙي ڪابه اهڙي دوا مناسب نه ڏٺي وئي آهي جنهن جو اثر جٽادار هجي ۽ ان جو دل جي مريضن تي هڪ جهڙو اثر ٿيندو هجي.

هن دوا جي اڄڪلهه گهڻي ساراهه ٿي رهي آهي ۽ اهو به چيو ويو آهي ته هيءَ نه رڳو هڪ بهترين دوا آهي پر جيڪي به تجربا ڪيا ويا آهن انهن ۾ هيءَ مثالي دوا ثابت ٿي آهي.

مرڪ ڪمپنيءَ هن دوا جي برانڊ نالو بلاڪيڊرين (Blocadcren) رکيو آهي ۽ هيءَ انهن دوائن جي گهمري ۾ اچي ٿي جن کي بيٽا ايڊرينرجڪ (Beta-adrenergic) سڏيو ويندو آهي. اهڙين دوائن کي عام طور سان بلاڪنگ (Blocking) به سڏيو ويندو آهي جو هي دوائون هارمونن جهڙوڪ: ڪيٽڪولامائينس (Catecholamines) کي ٻنجيندڙ هونديون آهن. هي هارمون نه رڳو دل جي ڪم تي اثرانداز ٿين ٿا پر رت جي پريشر ۽ ٻين جسماني ڪمن ڪارين کي به متاثر ڪري سگهن ٿا.

هن وقت سڄي دنيا ۾ اهڙيون ڪيتريون ئي بيٽابلاڪنگ دوائون استعمال ٿي رهيون آهن ته جيئن دل جي واڌو داب ۽ دل جي سريءَ وڌڪ کي ضابطي ۾ رکي سگهجي. انهيءَ سالاي ۾ فوڊ ۽ ڊرگ ائڊمنسٽريشن وارن پروپرانولول (Propranolal) ۽ ميٽوپرولول (Metoprolol) جي استعمال جي به اجازت ڏني آهي.

ٽيمولول دل سان جي مرض کان سواءِ، ڦڙن جي صورت ۾ اکين ۾ وجهي کاري پاڻيءَ (Glaucoma) جو به علاج ڪري سگهجي ٿو.

نيم حڪيمن جي تربيت

Training for the Quacks

28 اپريل جي ڊان اخبار ۾ توهان جو اداريو "نيم حڪيمن جي تربيت" پڙهي ڏاڍي حيرت ٿي. هن اهم قومي مسئلي جي اڀرندڙ نڪتن تي توجه ڏيڻ اسان جو فرض آهي.

نيم حڪيمن جي ڪوڙي دعوىٰ کان عوام کي خبردار ڪرڻ وارو اوهان جو قدم تعريف جوڳو آهي ۽ حقيقت ۾ لغت مطابق به (Quack) ڪوئيڪ لفظ جي معني عام

(خاص طور طب) ۾ ڀارت جي ٻڌاڪ هئندڙ"
آهـي.

پر جيڪا ڳالهه اسان کي سمجهه ۾ نٿي اچي اها هيءَ آهي ته هڪڙي طرف توهان انهن جي ڌنڌي کي ناقابل عمل ۽ بي ايماني تي ٻڌل ثابت ڪيو ٿا ۽ مشورو ٿا ڏيو ته اهڙن حڪيمن کي موجوده قانون مطابق يا نوان قانون لاڳو ڪري ختم ڪيو وڃي. پر ٻئي طرف توهان اهڙن حڪيمن جي حمايت ۾ رايو پيش ڪيو ٿا ته ڪن نيم حڪيمن وٽ ڇاڪاڻ ته قيمتي عملي تجربو به هوندو آهي ان ڪري انهن کي ٻن سالن جو خاص ڪورس ڪرائي سندن نظرياتي ۽ عملياتي امتحان ورتو وڃي ۽ امتحان ۾ ڪامياب ٿيل حڪيمن کي علاج جي قانوني اجازت ڏني وڃي. جيستائين قيمتي تجربي جي بنيادن تي نيم حڪيمن کي قانوني تحفظ ڏيڻ جو سوال آهي، اسان جي خيال ۾ هي بنياد طاقتور ڪونهي ڇاڪاڻ تـه پوءِ ڪورٽ ۾ ڪم ڪندڙ منشي ۽ ڪلارڪن کي به ڪجهه عرصي گذرڻ کان پوءِ تجربي جي بنيادن تي جج ۽ مئجسٽريٽ جـو عهدو ڏيڻ گهرجي جيڪو تصور عقلي بنياد جي معيارن تي نٿو لهي.

جيستائين نيم حڪيمن جي خدمت خلق جي دعويٰ جو تعلق آهي، ائين ته اسان جي معاشري ۾ هرجرائم پيشه طبقو مثلاً اسمگلنگ، ملاوٽ ۽ چوربازاري ڪندڙوغيره پنهنجي مجرمانه ڪاروبار جي بوتل مٿان 'خدمت خلق' جو سهڻو ليبل هڻندو آيو آهي.

رهي ڊاڪٽرن جي کوٽ جي شڪايت، ته هن شڪايت ۾ ڪو وزن نه آهي ڇاڪاڻ ته هن وقت ملڪ جي 16 ميڊيڪل ڪاليجن مان هر سال 4500 (چار هزار پنج سؤ) ڊاڪٽر نڪري رهيا آهن جن مان گهڻن کي حڪومت جي سٺي منصوبه بندي نه هئڻ ڪري روزگار به نٿو ملي.

ان کان علاوه بازاري حڪيمن ۽ سندن حمايتين جو اهو به چوڻ آهي ته اهي عوام کي سستو علاج مهيا ڪن ٿا. اهڙي ڳالهه صرف اهو ماڻهو ئي ڪري سگهي ٿو جنهن انهن کان علاج نه ڪرايو هجي پر جن ماڻهن جو انهن ڌوڪيبازن سان واسطو پئي ٿو، انهن کي پتو هوندو ته ڪيئن اهي بازاري حڪيم خطرناڪ مرضن مثلاً: فالج، بواسير، جنسي مرضن جي، مسيحي علاج جو ڪوڙو وعدو ڪري عوام جي زندگين سان کيڏن ٿا.

عوام جي مفاد ۾ اهو تمام ضروري آهي ته اهڙن حڪيمن کي سندن مجرمانه ڌنڌن کي فوري طور روڪيو وڃي ڇاڪاڻ ته برائي کي ڪابه قوم حالات کان مجبور ٿي ته برداشت ڪري سگهجي ٿي پر ساڳي برائي کي خوشي سان قبول ڪرڻ ان قوم جي خودڪشي آهي.

پاڪستان ۾ اڳيئي عوام کي صحت جون مناسب سهولتون دستياب نه آهن ان جي مٿان اهو مشورو ته انهن بازاري حڪيمن کي تربيت ڏيئي ڊاڪٽرن جي برابر قرار ڏنو وڃي ويتر صحت جي معيار کي ڪيرائي ڇڏيندو ۽ بازاري حڪيمن کي اهو سٺو موقعو ملندو ته اهي مريضن جي زندگي کي وڌ ۾ وڌ نقصان رسائي سگهن.

آخر ۾ اسان انهن ماڻهن، جيڪي انهن ڌوڪيبازن جي حمايت جي اڳواڻي ڪن ٿا، پڇڻ ٿا گهرون ته ڇا اهي پنهنجن ٻارن،

پيٽرن، مٿن ۽ مائٽن جو علاج انهن بازاري حڪيمن کان ڪرائڻ گهرندا جن جي لاءِ اهي غريب عوام کي مشورو ڏين ٿا؟ (ڊاڪٽر بدر صديقي P.M.A ڪراچي جو لکيل خط)

دمه

Asthma

مان هن خط جي ذريعي بيگم– ايس– اي عثماني ۽ نه رڳو دمه جي مريضن پر هر قسم جي بيمارين جي مريضن کي ٻڌائڻ ٿو گهران ته ٽن علاجن جي طريقن جنهن جو ذڪر بيگم ايس– اي عثماني ڊان ۾ ڪيو هو، کان سواءِ هڪڙو چوٿون سائنسي علاج به آهي. جنهن کي ”هائيڊرو پيٿي“ (Hydropathy) (پاڻيءَ سان علاج) چوندا آهن.

هي طريقو ٻين ٽن علاج جي طريقن کان گهڻي لحاظن کان سٺو آهي. هن ۾ ڪنهن به دوا جي يا آپريشن جي ڪٿو ڪري ضرورت نه ٿي پوي، هي واحد علاج جو طريقو آهي جنهن سان سڀني بيمارين جو مڪمل علاج ٿي سگهي ٿو ۽ ساڳئي وقت مردن ۽ عورتن لاءِ موثر آهي. مان هن طريقي سان دم جي ۽ ٻين بيمارين جي مريضن جو گذريل 9 (نون) سالن ۾ ڪامياب علاج ڪيو آهي. ڪو به شخص مون کان هن علاج جي طريقي بابت مڪمل معلومات گهرائي آزمائي سگهي ٿو. هڪ خاص ڳالهه اها آهي ته معلوماتي ڪتاب پڙهڻ کان پوءِ هو پنهنجو ۽ ٻين جو علاج پاڻ ڪري سگهي ٿو.

(ڊان 10-5-1983 ۾ محمود احمد خان ڪراچي جو لکيل خط.)

**the following
range of prescription pharmaceuticals of
Reckitt & Colman Pharmaceutical Division
is available**

bonjela
Epilim
FLENAC
GAVISCON
Pripsen
Senokot
Temgesic
Transvasin

Reckitt & Colman
Pharmaceutical Division
G.P.O. Box 625, Karachi-1.

MCM-82

Wyeth in the service of the Nation

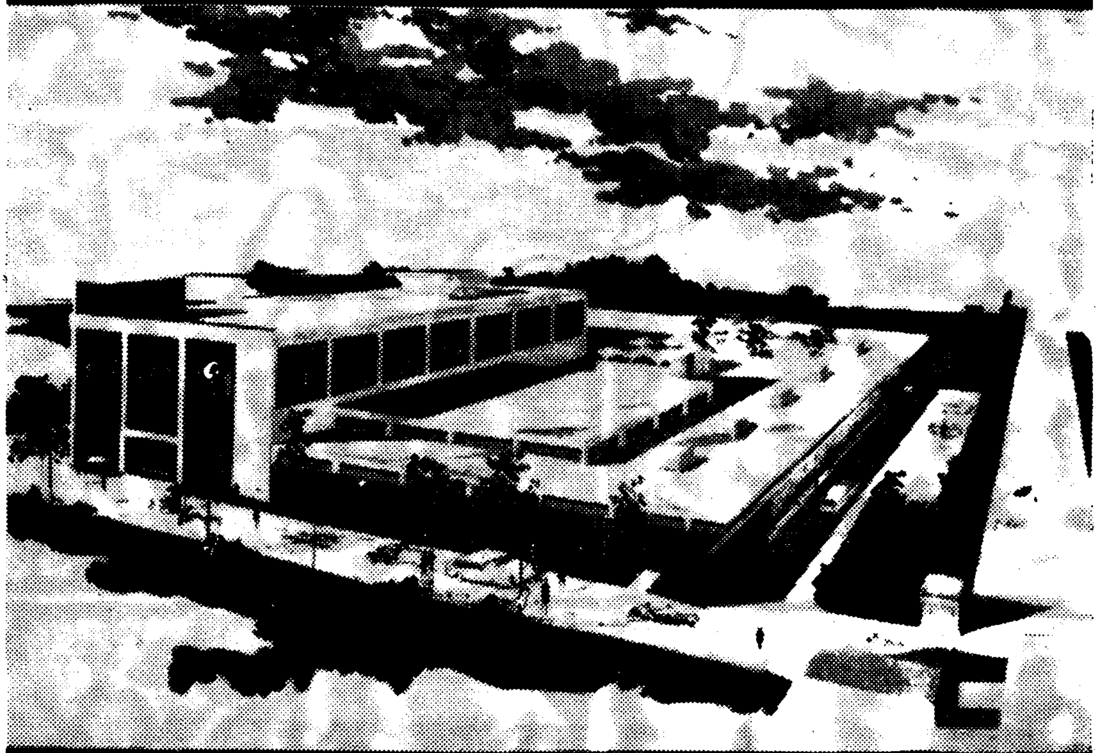

The development of Wyeth pharmaceutical factory in Lahore, Pakistan, is not a story of an isolated development. Its progress contributes to the progress of the nation by contributing to the health of the nation. Constant research carried out by Wyeth Laboratories all over the world, is brought to the service of Pakistan. The high standard of work maintained in Wyeth Laboratories, Lahore, goes a long way in inculcating an appreciation and usefulness of efficient and methodical work for the sole purpose of benefiting mankind. Its present expansion, primarily financed by the company's own funds, evokes a sense of self reliance By enlarging its production capacities, Wyeth, Pakistan, offers new job opportunities to Pakistanis. With new jobs it offers skill, specialization and an eye for excellence. After drawing upon the assets of the Pakistanis it furthermore, introduces new research products—all for the upkeep and maintenance of the nation's health.

Afterall, Wyeth serves mankind through service to medicine.

Wyeth

Wyeth Laboratories (Pakistan) Limited
P O Box 7481 Karachi

MCM-82

HEADACHE? FLU & FEVER? PAIN?

Nicholas

Remember

ASPRO-NICHOLAS

ASPIRIN

Aspirin should not be taken on empty stomach. Do not take frequently if you suffer from indigestion. Keep it away from children. If symptoms persist, consult your physician.

WE CARE

We care about people — all people. We care about their health & well-being. That's why we make quality medicines, according to strict quality control, as our effort towards alleviating suffering.

And we care about people — our people. And apart from offering job opportunities, try to make their working conditions as pleasant as possible.

OUR CARE: TO REDUCE YOUR CARE.

Boots

THE BOOTS COMPANY (PAKISTAN) LTD
Korangi Industrial Area, Karachi. Tel: 310151-4.

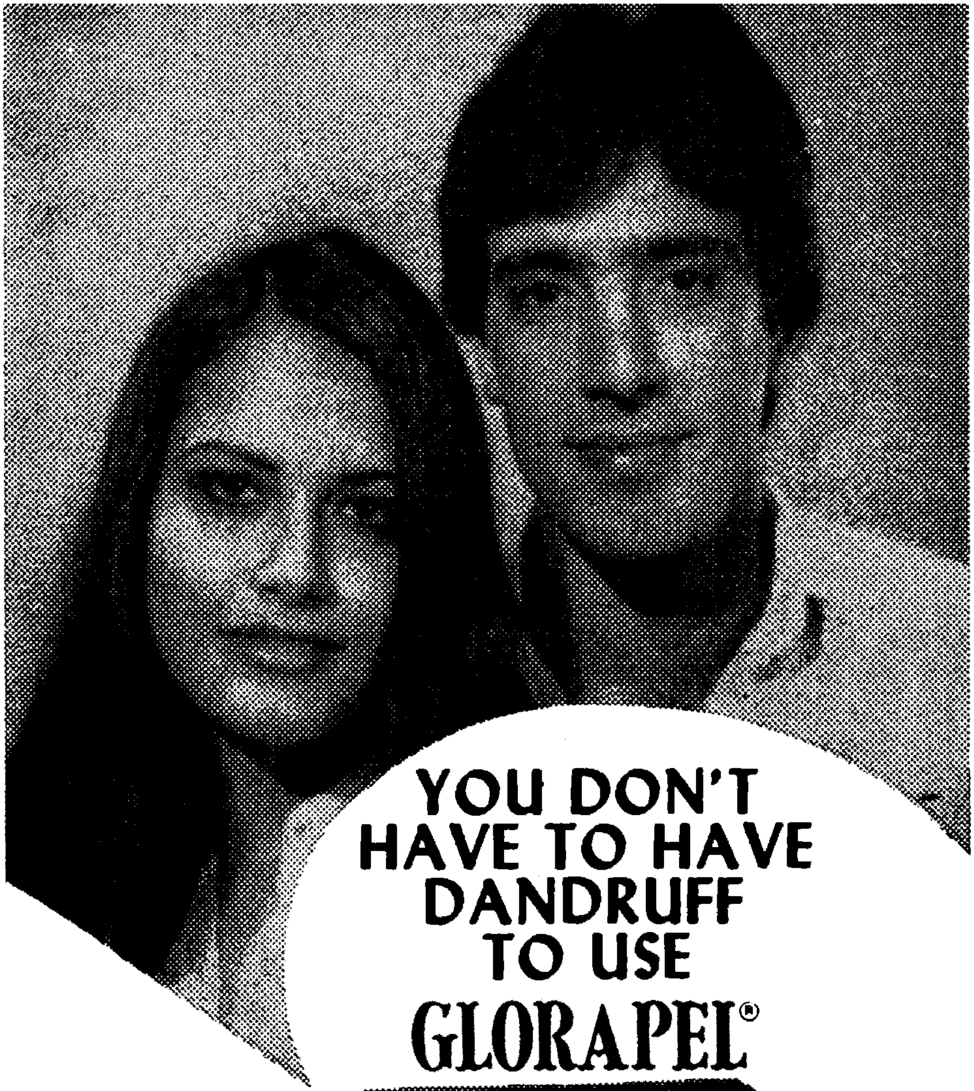

YOU DON'T HAVE TO HAVE DANDRUFF TO USE

GLORAPEL®

It is also an excellent shampoo which cleans your hair Makes it look good too!

ABBOTT

صحت ۽ سائنس

۾

انڌرپڙهو

صحت ۽ سائنس جي باري ۾ تازا ترين معلومات

* دل جي مرض لاءِ نئين دوا

* 'ايڊس' هڪ نئون موتمار مرض

* 'انٽرفيران' ڪينسر، وائرس ۽ ايڊس مرض لاءِ هڪ ڪارائتي دوا

* بنا آپريشن مغز جي ڳوڙهي جو علاج

* سگريٽن کان بچڻ لاءِ ترڪيبون

۽ ٻيو گهڻو ڪجهه